

ТРАВЕНЬ №30

2011

УНІВЕРСИТЕТ

Видання Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

ВАСИЛЬ
СТЕФАНИК

40 років наш навчальний заклад носить ім'я
великого українського новеліста

ДОРОГІ КОЛЕГИ, ПРАЦІВНИКИ, СТУДЕНТИ!

Цієї весни вся країна святкує 140-річчя з дня народження нашого славного земляка, письменника-новеліста, громадського і політичного діяча Василя Стефаника. Ця дата для нас особлива, бо 40 років тому нашому вищому навчальному закладу, тоді Івано-Франківському педагогічному інституту, присвоєно ім'я Володаря дум селянських. На мітингу, скликаному з цієї нагоди в січні 1971 року, тодішній ректор інституту Олександр Устенко сказав: «Віднині ми стефаниківці, а це покладає на нас велику відповідальність. Але ми зробимо все, щоб гідно нести ім'я Стефаника». І ми дотримуємося цієї обіцянки.

За 40 років педагогічний інститут виріс у національний університет – потужний навчальний та науковий заклад, один з найбільших на Західній Україні. Нині в складі Прикарпатсько-

го національного університету імені Василя Стефаника 10 навчальних та 3 науково-дослідні інститути, 7 факультетів, 3 коледжі, 12 науково-дослідних центрів, 80 кафедр, 35 науково-дослідних лабораторій. Навчально-виховну та науково-дослідну роботу здійснюють 82 доктори наук, професори і 547 кандидатів наук, доцентів. Середньорічний контингент студентів складає близько 18,5 тис. осіб. Університет підтримує тісні зв'язки з українськими і світовими науковими та навчальними закладами. Багато наших випускників стали відомими людьми і прославляють свою alma mater в Україні та за її межами.

Усі ми гордо іменуємо себе стефаниківцями і намагаємося гідно носити це почесне ім'я.

**Ректор Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, член-кореспондент НАН України,
доктор фізико-математичних наук,
професор Богдан Остафійчук**

ДО 140-РІЧЧЯ ВОЛОДАРЯ ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

40 РОКІВ НАШ ВИШ НОСИТЬ ІМ'Я ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

18 січня 1971 року актова зала Івано-Франківського педагогічного інституту була переповнена. На мітинг з нагоди присвоєння інституту імені нашого великого земляка зібрались викладачі, студенти, гості. Серед запрошених і сини Василя Стефаника – Семен та Кирило. Мітинг відкрив ректор інституту Олександр Устенко. Про життя і творчий шлях письменника, про перебування його в нашому місті розповів проректор з навчальної роботи, голова інститутської організаційної комісії з відзначення ювілею В. Стефаника Олександр Лисенко. З присвоєнням інституту славного імені студентський і викладацький колективи привітали представники міських підприємств та організацій, письменники. Вітання від імені русівчан передав студент інституту, уродженець села Русова Д. Орчик. Натхненно, з хвилюванням виступив син Стефаника – Семен Васильович.

Гості вручили ректорові подарунки – портрети Василя Стефаника та його друга і соратника Леся Мартовича.

Присвоєння Івано-Франківському педагогічному інституту імені Василя Стефаника – це ще один вінок всенародної шани письменнику.

«Віднині ми стефаніківці, – так закінчив мітинг ректор інституту Олександр Устенко, – і це покладає на нас велику відповідальність. Але ми зробимо все, щоб гідно нести ім'я Стефаника».

За матеріалами обласних газет. Січень, 1970 рік.

СВІТОВА СЛАВА СТЕФАНИКА

10 травня 1971 року святково селянських на весь літературний процес до присутніх звернувся Голова правління Спілки письменників України Олесь Гончар.

Василя Стефаника, учасників ювілейного пленуму Спілки письменників України та республіканської наукової конференції, присвячених 100-річчю від дня народження великого новеліста. Актובה зала переповнена. Прибуло чимало гостей – члени Республіканського та Всесоюзного ювілейних комітетів, науковці, письменники, перекладачі творів Стефаника іншими мовами.

Пленум відкрив ректор педінституту імені Василя Стефаника, доцент Олександр Устенко.

Зі вступним словом про безсмертну славу Стефаніковогочо генія, про велике значення його творчості в розвитку всієї української культури, про благотворний вплив Володаря дум

Потім виступили науковці, численні дослідники творчості ювіляра.

«Вже перші твори Василя Стефаника, — сказав членкореспондент Академії наук УРСР Є. Кирилук, — викликали гаряче зацікавлення в літературних колах сусідніх народів. Його новели виходять у перекладах російською, польською, чеською, німецькою, болгарською мовами».

Професор Київського університету Н. Жук розглядала паралелі творчих доріг Василя Стефаника і Лесі Українки – двох великих співців українського народу, чиї столітні ювілеї світ відзначає майже одночасно.

Кандидат філологічних наук О. Лисенко та земляк ювіляра,

ДО 140-РІЧЧЯ ВОЛОДАРЯ ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

кандидат філологічних наук Ф. Погребенник говорили про світову велич В. Стефаніка.

Доктор філологічних наук Г. Вервес простежив звучання Стефанікової музи в контексті слов'янських літератур кінця XIX – початку XX століть, адже талант нашого геніального новеліста розвивався в спілкуванні з прогресивними літературами Польщі, Чехословаччини, Болгарії.

Один за одним на трибуну піднімаються представники республік СРСР, перекладачі творів великого українського новеліста. Виступають росіянин Борис Турганов, вірменин Атаян Рафаел, казах Макан Джумагулов, молдаванин Васіле Васілаке. Вони розповідають, як у наші дні слово Василя Стефаніка знаходить шляхи до все нових і нових читачів у республіках СРСР.

Лауреат Шевченківської премії письменник Андрій Головка розповів про те, який великий вплив на його творчість мали новели ювіляра.

Спогадами про батька поділився Кирило Стефанік, завідувач Літературно-меморіального музею письменника в селі Русіві.

У роботі секцій теорії та історії літератури, секції мовознавства взяли участь провідні вчені Києва, Львова, Івано-Франківська, Дрогобича, а також з республік СРСР.

**За матеріалами газет
«Літературна Україна» та
«Прикарпатська правда».
Травень, 1971 рік.**

ПРИКАРПАТСЬКА ЛІТЕРАТУРНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

На початку 60-х років викладач Івано-Франківського пединституту Володимир Полек підготував унікальне видання про сотні відомих діячів нашої області — «Біографічний словник Прикарпаття». Та 1963 року вже готовий наклад словника був знищений за «буржуазно-націоналістичний характер».

На початку 70-х років газета «Комсомольський прапор» фрагментарно друкує деякі з матеріалів цього словника під заголовком «Прикарпатська літературна енциклопедія». Публікацію під цією рубрикою, яка присвячена 100-річчю з дня народження Василя Стефаніка, друкуємо нижче.

ВАСИЛЬ СТЕФАНІК

1871, 14 травня. Народився в селі Русів.

1883-1889. Навчався в Коломийській гімназії, де брав участь у роботі таємного гуртка, читав заборонену літературу.

1890. За роботу в таємному гуртку та агітацію серед селян В. Стефаніка виключено з Коломийської гімназії.

1890-1892. Навчався в Дрогобицькій гімназії. Знайомство з І. Франком.

У промарксистському журналі «Жизнь» надруковано в російському перекладі три новели під загальною назвою «Из крестьянского быта».

1901. Вийшла третя книжка В. Стефаніка «Дорога».

1903. У складі галицької делегації був у Полтаві на відкритті пам'ятника І. Котляревському. Познайомився з Лесею Українкою, М. Коцюбинським, В. Короленком та ін. Відвідав могилу

1892. Вступив до Краківського університету на медичний факультет.

1893-1897. Активно займався агітаційною роботою, пропагандою соціалістичних ідей.

1899. У Чернівцях вийшла збірка новел «Синя книжечка».

1900. У Львові вийшла друга збірка новел «Камінний хрест».

Т. Шевченка в Каневі.

1905. У Львові вийшла збірка новел «Моє слово», а в Петербурзі — повне зібрання новел «Оповідання».

1907. У Петербурзі вийшло російське видання творів письменника під назвою «Рассказы».

1914. У Києві вийшло друге видання «Синьої книжечки».

ДО 140-РІЧЧЯ ВОЛОДАРЯ ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

1916. Після тривалої перерви знову повертається до літературної діяльності. Написав новели «Діточа пригода» і «Марія».

1919. У Києві вийшла збірка творів «Оповідання».

1924. Встановив дружні стосунки з літературними колами Радянської України.

1926. У Києві вийшла збірка новел «Земля».

1927. Відзначення 30-річчя літературної діяльності В. Стефаніка, який щиро подякував усім організаціям і товаришам з Радянської України за теплі вітання і побажання. У Києві і Харкові вийшло декілька видань його творів.

1928. Радянський уряд призначив В. Стефаніку персональну пенсію.

1936, 7 грудня. Після тривалої хвороби в Русові помер В. Стефанік.

1941, 18 травня. Рішенням Уряду Радянської України в Русові (в будинку письменника) урочисто відкрито Літературно-меморіальний музей В. Стефаніка.

1971, січень. Івано-Франківському педагогічному інституту присвоєно ім'я В. Стефаніка, його іменем названі середні школи в Коломиї і Снятині, колгосп у рідному Русові, багато вулиць у містах Радянської України.

За 1917-1970 рр. твори В. Стефаніка в УРСР видавалися 54 рази загальним тиражем 1444 тисячі примірників: українською мовою — 46 разів, тиражем 1354 тисячі примірників; російською — 3 рази (70 тисяч); іншими мовами — 5 разів (20 тисяч). Крім того, у РРФСР видавалися 9 разів (573 тисячі примірників) і в Грузинській РСР — один раз (10 тисяч примірників).

До 100-річчя з дня народження видано декілька книжок творів В. Стефаніка.

Новели Стефаніка перекладені багатьма мовами народів СРСР та надруковані в збірниках і періодиці.

В. Полєк
(«Комсомольський прапор», №53, 10 травня, 1971 рік)

У столітній ювілей Василя Стефаніка поети Прикарпаття присвятили йому свої поетичні твори:

ПАМ'ЯТНИК

9 травня 1971 року на батьківщині Стефаніка в селі Русів Володареві дум селянських урочисто було відкрито пам'ятник.

Село в зеленім шумовинні
Полів весняних і садів...
Мов на змаганні солов'їнім
Із гучномовців лине спів.

І пісня праці полум'яна
Летить з найвищої гори —
Нащадки Дідуха Івана
Ведуть потужні трактори.

І звідси з бронзи і з металу,
Величний, видний іздала
Глядить Стефанік з п'єдесталу
На рідні русівські поля.

Дивися, рідний наш,
Дивись на край свій і радій:
Тепер ніхто вже і ніколи
Не вкраде віри і надій.

І школярів голівки русі,
І дім культури на горбі,
Оцей новий квітучий Русів —
Найкращий пам'ятник Тобі!

Ольга Стрілець. 1971

ДУМА СТЕФАНІКА

Над Прутом ніч. Від Снятина до Відня
Імперська ніч рихтує плацпарад.
Кінець століттю. Ранку ще не видно,
Не чути грому дальних барикад.
Вони затихли, ті громи весняні,
Що над Парижем небо потрясли...
О, де ви, чесні, вірні і жадані,
Де світла путь із темної імлі?
Над Прутом ніч... О, де ти, мій спокою?
Лиш плач і зойк, і стопи злидарів...
Махнула смерть кошавою рукою,
І день голодний в муках догорів.
Над Прутом ніч. І падає Доцуня
В холодну прірву, півживе дитя...
А батько стогне: «Люлі, доню, люлі»,
Скрегоче люто, кленучи життя.
Камінний хрест обрушився на груди,
Аж похитнулася втомлена земля...
І все ж я був, я єсть, я завжди буду,
Бо подих бурі дух мій окриля.
Тож знов за працю! Силою гіркою
Я напою палаючі рядки.
- І день прийде, і день той вже зі мною,
Коли людьми постануть бідаки.
Весно моя, сини мої й онуки...
Я бачу дні, далекі і ясні.
До вас я простягаю свої руки,
Вам зичу щастя в світлій даліні.
Хоч біль клекоче в серці омертвілім
І піт холодний капає з лиця.
- Не кидать зброї! Дика, люта сило,
Мені з тобою битись до кінця!
Хай панська хіть ще править темним
світом,

І людські долі замітає сніг,
Мої слова нікому не згасити:
«Я переможу! Я вже переміг!»
Павло Нісонський, кандидат фі-
лологічних наук, доцент Івано-
Франківського педінституту. 1971

БІЛИЙ ГОЛУБ

В. С. Стефанікові

Білий голуб
Лісами літав,
Землю голу
Жадав зігріти.

Синє жало
Вп'ялося в літо,
Ой зачало
Крило боліти.

Бігло поле
Поза возами,
Тягли доли
Вуйки косами.

Як тривога -
То гірко пили,
В корчмі Бога
Благали сили.

Голуб чорнів,
Неначе камінь,
В серці-горні
Леліяв кремень.

Рано-вранці
Затяв ялину,
В дикім танці
На скелі зринув.

Плавав болем
Тяжким, ядучим
(В темний морок
Збивались тучі):

«Люде милий,
Не дайся ночі,
Миць — у крила,
Вогонь — ув очі!...»

Була злива.
Розмерзло жито,
Добре мливу
Лягло в корито.

Білий голуб
Літа лісами.
Ходить щастя
Нове між нами.

Ярослав Ярош. 1971

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК У КРАКОВІ

Краків займає особливе місце в житті і творчості Василя Стефаника. Майже десятирічне перебування в цьому славетному місті залишило незатертий слід у душі письменника.

Про краківський період свого життя і творчості Стефаник чимало цікавого розповів у спогаді «Про ясне минуле» (1931), а також у листах до своїх приятелів – В.Морачевського та О.Гаморак. Маємо також цікаві спогади Б.Лепкого, з яким Стефаник підтримував тоді тісні контакти, живучи в Кракові. Про перебування Стефаника в Кракові, його зв'язки з польськими літераторами є окремий розділ у монографії Г.Вервеса «Владислав Оркан і українська література» (1962). Цінні відомості про краківські роки українського письменника знаходимо в книжці розповідей В.Костащука «Володар дум селянських» (1969), у монографії В.Лесина «Василь Стефаник – майстер новели» (1970), а також у збірнику «Василь Стефаник у критиці та спогадах», що вийшов 1970 року у видавництві «Дніпро».

Проте багато сторінок життя письменника з часу його навчання в Краківському університеті (1892-1901) досі залишаються нез'ясованими.

У процесі праці над «Літописом життя і творчості Василя Стефаника» мені довелося висвітлювати і краківський період біографії письменника, розшукувати нові документальні матеріали. Тут у великій пригоді став відомий український художник, професор Лев Гец, якому я надіслав давнє фото будинку в Кракові, де жив Стефаник, прохаючи перевірити, чи цей будинок зберігся до наших днів, а також зробити його нове фото. Якою ж була моя радість, коли Л. Гец ласкаво надіслав свій малюнок цього будинку, а в додатку – ще й копію розшуканого ним документа про навчання Стефаника в Кракові! Названий документ має важливе значення для з'ясування деяких маловідомих моментів у біографії Стефаника періоду його навчання в Ягеллонському університеті. У цьому документі рукою письменника зазначена дата його народження та названо гімназію, яку він закінчив; далі вказано адреси, де він проживав протягом 1892-1898 рр., перелічено, які прослухав курси лекцій. Документ свідчить, що за цей час Стефаник багато разів міняв місце проживання. Спочатку він мешкав на вулиці Кармеліцькій; 1893 р. жив на вулиці Звезинецькій, 20 (цей будинок не зберігся); через рік уже квартирував на вулиці Над Рудава, 17; того ж 1894 переїхав на вулицю Любіч; пізніше опинився в кімнаті на вулиці Нецала, 7; змінивши ще одну квартиру, Стефаник 1896 р. знову повернувся на вулицю Звезинецьку, 20. З інших джерел знаємо, що пізніше він знову переїхав на вулицю Любіч, де пробув найдовше – до виїзду з Кракова (1901).

Протягом 1892-1898 рр. Стефаник,

як засвідчує даний документ, слухав в університеті курс лекцій – з анатомії людини (читав доктор Тайхман), з мінералогії – у доктора Кретца, з ботаніки – у доктора Растафінського, з

неорганічної хімії – у доктора Ольшевського, із зоології – у доктора Венейського.

У цьому ж документі зазначено, що Стефаник як студент університету стипендії не отримував.

Під документом є власноручний підпис Василя Стефаника.

У будинку на вулиці Любіч (тепер це номер 44) письменник мешкав разом із Сафатом Шмігером, своїм приятелем, що про нього все життя зберігав найкращі спогади. «...Це був святий чоловік, про якого я й тепер згадую з найбільшою любов'ю», – пише Стефаник у автобіографічному нарисі «Про ясне минуле».

Простора світлиця Стефаника, як згадує один із приятелів письменника, «не відзначалася нічим незвичайним – от таке собі звичайне студентське мешкання. Праворуч ліжко Стефаника, ліворуч – Шмігера, посередині вікно, а під вікном стіл. Під тою стіною, де Стефаникове ліжко, шафа на одяги, навпроти неї – умивальник. При дверях ще один якийсь столик зі спиртовою машинкою до варення, два-три крісла і кінець. Та ще дві валізки, Стефаникова навіть солідна...». Ця кімната була місцем зустрічі українських і польських письменників. Тут часто гостював Б. Лепкий, тут між Стефаником і лідером польських модерністів Пшебишевським точилися гострі суперечки про шляхи розвитку мистецтва. Тут на вулиці Любіч, далеко від рідного Покуття, автор «Синьої книжечки» горів великою любов'ю до свого поневоленого, розмежованого кордонами народу, летів думками до

отчого дому.

Білі стіни цієї кімнати були свідком невимовної муки Стефаника, коли він брав у руки перо і кров'ю серця писав такі шедеври, як «Камінний хрест», «Кленові листки».

«Стефаник рано встає і товчється по хаті, і бігає, як скажений... далі він п'є молоко, митьєся і кладе перед собою папір. Не написавши нічого, він починає з пером бігати знов. Потім сідає. Пише, пише і зривається. Бігає і співає, ну, але як, то якісь мужицькі арії, грубі, але злі. І знов п'ять minut пише. І знов схвачується і реве тими аріями, а мені здається, що то справді лиш він ті арії розуміє... Сідає, пише і почорніє. Потім плаче, але так, пся кров, плаче, що аж встид за такого хлопа! І встає, і бігає, і верещить: лайдаки, шельми, людоїди! Потім кидає перо і лягає на канапу. Лежить, як дерево, я його вірю, що його кожна кістка болить...» – таке розповідав Сафат Шмігер про творче горіння Стефаника в кімнаті на вулиці Любіч...

Федір Погребенник

* * *

У жовтні 1971 року в Кракові на будинку, в якому колись жив Василь Стефаник, а тепер знаходиться бібліотека Польської Академії наук, відкрито меморіальну дошку з нагоди 100-річчя з дня народження великого українського новеліста.

На церемонію відкриття меморіальної дошки були запрошені син письменника Семен Стефаник та прозаїк Юрій Щербак.

До Кракова вони повезли в подарунок польським письменникам портрет Василя Стефаника роботи доцента Івано-Франківського педагогічного інституту імені Василя Стефаника Михайла Фіголя.

Про автора:

Погребенник Федір Петрович, провідний науковий співробітник Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України, головний бібліограф Національної парламентської бібліотеки, лауреат Державної премії України імені Т. Шевченка (1988), заслужений діяч науки і техніки України (1997), доктор філологічних наук, професор, член Національної спілки письменників України.

Народився 23 червня 1929 р. у с. Рожнів, тепер Косівського району. Закінчив Косівську середню школу (1948), Чернівецький університет (1953) та аспірантуру при ньому і до кінця життя працював у Інституті літератури АН України. Автор понад 1300 наукових публікацій у галузі літературознавства, фольклористики, журналістики тощо. Підготував багато видань української літературної класики, монографій, розділів академічних історій української літератури та літературної критики, численних енциклопедичних статей. Досліджував життя і творчість великого новеліста

Помер 10 січня 2000 року. Похований на Байковому кладовищі в Києві.

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Про видатного письменника, громадського діяча, публіциста вже писали в багатьох дослідженнях, зокрема в працях В. Костащука, Ф. Погребенника та багатьох інших. Тому в цій статті ми торкнемося лише мало відомих моментів культурно-громадської та політичної діяльності письменника.

Стефанік не був політичним діячем масштабів М. Драгоманова, І. Франка чи М. Павлика. Однак він був активним діячем радикальної партії, заснованої І. Франком і М. Павликом у той час, коли вона була найбільшою прогресивною політичною партією Галичини. В. Стефанік гостро критикував політику народолюбів і москвофілів, австрійсько-польських урядовців, сміливо захищав інтереси трудових українців.

На шлях громадсько-політичної діяльності вступив Стефанік учнем 4 класу Коломийської гімназії, ставши членом таємного гуртка драгоманівського напрямку. Виявлені в Івано-Франківському архіві документи та спогади Д. Лукіяновича свідчать про зв'язки його зі станиславськими гімназистами. 1889 року В. Стефанік і Лесь Мартович як делегати з Коломиї були на з'їзді гімназистів у Станиславові, влаштованому з нагоди століття французької буржуазно-демократичної революції.

Із протоколів слідства про діяльність політичного учнівського гуртка «Поступ», організатором якого був В. Будзиновський, довідуємося, що 1 червня 1890 р. Стефанік і його товариш зустрічалися в Станиславові на вокзалі з керівником гуртка Денисом Лукіяновичем та членами «Поступу» Косевичем, Яцковим і обговорювали справи головні та інші.

Про існування «Поступу» хтось доніс дирекції гімназії. Справа виявилася настільки серйозною, що найбільш активних членів гуртка було притягнуто до судової відповідальності. Подібний гурток існував у Коломиї.

У своїй автобіографії Стефанік писав, що й він, будучи учнем Коломийської гімназії, належав до таємного гуртка гімназистів, які мали «більше як 300 томів своєї тайної бібліотеки».

Стефанік (після виключення з Коломийської гімназії) разом з Лесею Мартовичем належав до активних членів таємного гуртка Дрогобицької гімназії, підтримував зв'язок з М. Павликом та І. Франком, проводив активну громадсько-політичну роботу в селах Русів, Топорівці, Се-рафинці.

Ставши студентом Краківського університету, Стефанік – активний член «Академічної громади». Спостерегає і вивчає досягнення організованої боротьби польських селянських мас і кращий досвід цієї боротьби переносить на рідну землю. На сторінках коломийського двотижневика «Хлібороб» ділиться своїми спостереженнями, закликає до дружби і єдності з польським народом.

16 грудня Стефанік був обраний секретарем віча у Львові, присвяченому 30-літній праці Михайла Драгоманова. Він від імені української академічної молоді в Кракові в короткій промові високо оцінив діяльність М. Драгоманова і заявив: «Таких професорів, як Михайло Петрович молодіж усе шанувала і буде шанувати за його літературні праці, з котрих ми вчимося правди...». Українська радикальна група в Кракові 6 липня 1895 організувала збори на честь пам'яті М. Драгоманова. Першим виступив Стефанік і проаналізував науковий доробок учителя, який «виготовив з людей, котрих своїми письмами виховав партію радикальну і дав селянам у руки науку найправдивішу».

1895 року Стефанік бере участь у виборчій кампанії до австрійського парламенту, проводить агітацію по селах Обертинщини за кандидатів радикальної партії, за що його й арештували на 13 діб. Дослідникам спочатку не було відомо, де саме арештовано письменника. Нам у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка Академії наук України пощастило виявити лист Т. Окуневського до газети «Діло», в якому він повідомляє, що ранком 3.08.1895 р. у селі Герасимові арештовано Стефаніка і в супроводі жандармів відправлено до староства в Городенці. Арештовано його за дономом священика.

На волі Стефанік у листі до В. Морачевського писав: «Казали, що мені 13 днів криміналу стане на то, аби вже носа не показати на той терен агітацію, відки мене прогнали. Помілилися, бо вже вчора був на зборах і ще нині піду, аби мужикам показати, що за «бунтацію» не гниєся довго в криміналі...».

Після тюрми Стефанік ще з більшим запалом кинувся у вир агітаційної роботи. У грудні він бере участь у вічі в Коломиї, де виступав І. Франко, І. Сандуляк та С. Данилович, а через кілька днів звітує на четвертому з'їзді радикальної партії у Львові про громадсько-політичну роботу краківської університетської групи.

Під час горезвісних баденівських кривавих виборів 1897 року Стефанік агітує селян Коломийщини на користь радикальної партії. На шостому з'їзді цієї партії у вересні 1897 р. ухвалено влаштувати 1898 року 25-літній ювілей літературної і громадської діяльності І. Франка. В. Стефанік створив ювілейний комітет на Снятинщині і виголосив по селах ряд рефератів про великого Каменяря.

1903 року Стефанік — член галицької делегації на всеукраїнське свято — відкриття пам'ятника І. Котляревському в Полтаві. На Україні він познайомився з М. Коцюбинським, Лесею Українкою, М. Старицьким, Б. Грінченком, Оленою Пчілкою, М. Лисенком та багатьма іншими. У Русівському музеї зберігається груповий знімок учасників відкриття пам'ятника. Стефанік сидить поруч з М. Коцюбинським, а посередині — Леся Українка.

З Полтави Стефанік поїхав до Києва, а потім — до Канева, щоб уклонитися могилі Шевченка. По дорозі в Галичину він зупинився в Житомирі, де гостював у В. Кравченка, В. Боровика, М. Корчинського, які теж були в Полтаві. Потім гостював у Даниловичів у Тернополі, а звідти виїхав до Львова, згодом до Городка, до Лесь Мартовича. Всюди ділився своїми враженнями від поїздки в Полтаву. Так, 6 жовтня 1903 року в Тернополі Стефанік виступив з доповіддю про поїздки на Наддніпрянську Україну, про відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві. Заполонив своєю промовою присутніх, які довідалися від письменника багато нового та цікавого. Двогодинну промову письменник закінчив побажанням: «Наші галичани повинні туди якнайчастіше виїздити, а те лише виїде їм на користь. Там, у джерела нашій старій культури, там, де кожна п'ядь землі говорить нам про колишню нашу силу і славу, — там чоловік мимоволі кріпшає духом та стає до боротьби».

Ця поїздка справила на Стефаніка велике враження. Поет М. Вороний у листі до Стефаніка висловлював думку, що приїзд галичан на відкриття пам'ятника І. Котляревському «як і саме свято, є важливим історичним моментом». І дійсно воно стало важливим чинником творчого єднання і дружби галичан з наддніпрянцями, які тоді були розділені штучним кордоном по р. Збруч.

20 листопада 1904 року Стефанік у Львові в Народному домі виступив

ДО 140-РІЧЧЯ ВОЛОДАРЯ ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

на ювілеї 30-літньої діяльності Михайла Павлика зі вступним словом, у якому висловив почуття любові й пошани до ювіляра.

У 1905-1906 рр. В. Стефаник, К. Трильовський разом з І. Сандуляком, С. Зінкевичем, В. Порайком та іншими проводив на Покутті агітацію за загальне виборче право у зв'язку з виборами депутатів до австрійського парламенту. К. Трильовський у листі до В. Стефаника писав: «Ваші промови роблять величезне вражіння на мужиків, тому я дуже Вас прошу не лишати агітації. В неділю може би-сте зробили збори в Підвисокій, а на понеділок прошу Вас до Будилова і Завалля. Дуже би добре було, якби Ви котру з Ваших бесід описали і післали в «Громадський голос».

фіскувала п'яту книжку Літературно-наукового вісника за 1908 р., вимагав покарати жандармів, які познуцалися над дівчиною зі Снятина Павліною Зінкевич, та виступив проти переслідування товариства «Січ» у Заліщиках (1908 р.).

1970 року жителька Коломиї – вчителька-пенсіонерка Емілія Мерв'як, чоловік якої Теодор Мерв'як разом зі Стефаником брав участь у передвиборній агітації, подарувала Івано-Франківському краєзнавчому музею досі невідому фотографію. На ній бачимо групу селян і вчителів, активних членів радикальної партії зі Снятинського повіту, а серед них у центрі – В. Стефаника. Фотографія зроблено в Снятині, мабуть, у 1907 – 1908 роках.

ня австрійською владою.

Досить скоро Товариство ВПУ згуртувало свідоме українське вчительство в одну громаду і подавало своїм членам як матеріальну, так і моральну допомогу.

В. Равлюк як голова згаданих товариств разом з В. Стефаником залучають до культурно-освітньої роботи вчителів, засновують по селах читальні, кооперативи, позичкові каси.

Так, у Русові 1909 року відновив діяльність читальні «Просвіта» Михайло Вахнюк (1888—1976), який згодом учителював на Гуцульщині і був обраний за сприяння В. Стефаника від української соціалістичної радикальної партії послом до польського сейму (1930—1935).

1910 року В. Стефаник виступав на народних вічах з вимогою проведення виборчої реформи та відкриття українського університету у Львові, в селах Снятинщини: Красноставцях – 19 січня, Задубівцях – 31 липня, Волчківцях – 30 жовтня, Рожневі – 6 листопада, Стецеві – 8 листопада та ін.

В. Стефаник також виступив на зборах філії снятинського товариства «Сільський господар» (23 лютого), на перших загальних зборах спортивно-культурного товариства в Снятині (20 березня 1910 р.) та на зборах у міщанській читальні в Снятині (3 листопада 1910 р.).

4 листопада 1912 р. В. Стефаник як посол до Ради державної, член головної ради товариства «Сільський господар» і голова філії в Снятині виступив у міщанській читальні перед 88 учасниками ветеринарно-господарських курсів. Він говорив про раціональне ведення господарства і потребу плекання худоби на такому рівні, як і в інших культурних народів.

На загальних зборах філії «Просвіта» в Снятині 8 грудня 1912 р. на пропозицію В. Стефаника головою знову було обрано В. Равлюка, а секретарем Антона Онищука (1883—1937), який у 1908—1914 р.р. учителював у с. Карлів, а згодом став відомим етнографом і музеєзнавцем. З 1920 р. він працював у Києві. А. Онищук став жертвою сталінських репресій.

На зборах філії «Просвіти» 9 березня 1913 р. в Снятині, де були присутні 15 учителів, В. Стефаник у своїй палкій промові заохочував їх «щиро виконувати припоручення», бо «справа народної освіти, то справа нашої життя». Тоді письменник був обраний від Снятинщини делегатом на загальні збори «Просвіти» у Львові.

В. Стефаник (як член ювілейного

Снятинський повіт. Учасники виборів до сейму. В центрі сидить В. Стефаник

В листі від 29 січня 1907 р. Трильовський інформував Стефаника: «Повстал гада, щоби від партії радикальної кандитували Ви, і я ту думку усіма силами підпираю. Що Ви не є заводий політик і законів спеціально не студіювали – се інша річ. Однак прапору поступу не зрадите, а біду народну знаєте добре і се вистарчає, особливо як зважимо, якої масти ріжні рутенці виходять в посли...»

Я пишу до Зінкевича, щоби розпочав агітацію за Вами, і немає сумніву, що на Вас мусять згодитися. Хто посміє проти Вас виступити? Отже готова компанія Стефаник і Охрамович». Так, за сприяння К. Трильовського, Охрамович зрікся мандата з березня 1908 р. і В. Стефаник вийшов послом до віденського парламенту.

Хоч Стефаник у парламенті не виголошував промов, але подавав інтерпеляції на захист українського слова, коли австрійська цензура кон-

1905 року В. Стефаник і його товариш ще з Коломийської гімназії, директор школи у Вовчківцях, фольклорист і громадсько-культурний діяч Василь Равлюк (1872—1955) заснували в Снятині окружний відділ товариства «Взаємна поміч галицьких і буковинських учителів і учительок» («Взаємна поміч учителів» — ВПУ), а 1909 — філію Товариства «Просвіта». Головою цих товариств був Василь Равлюк, а В. Стефаник — членом виділу і заступником голови філії «Просвіта» (1912). Коли В. Стефаника було обрано послом до австрійського парламенту (1908), він скаржився В. Равлюкові на те, що його заставляють робити політику, а нарід темний і ніхто над його освітою не працює», і просив Равлюка, щоб він з учительством взявся до цієї роботи. В. Равлюк домовився зі Стефаником, що буде залучати вчителів до культурно-освітньої роботи, а письменник як посол буде їх обороняти від переслідуван-

ДО 140-РІЧЧЯ ВОЛОДАРЯ ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

комітету з відзначення 100-річчя від дня народження Т. Шевченка) виступав з палкими промовами на відкритті Шевченківських символічних пам'ятників-могил у селах Вовчківці, Балинці, Микулинці. 10 травня 1914 року він виступив з палкою промовою на Шевченківському святі в рідному Русові.

Учителі І. Голубович, А. Онищук теж виступали по селах з доповідями про творчість Шевченка. Нам вдалося віднайти текст такої доповіді, виголошеної І. Голубовичем у Карлові 4 червня 1922 р.

В. Стефанік із згаданими вчителями брав також участь у відзначенні 100-річчя з дня народження М. Шашкевича (1911), 50-річчя з дня смерті Т. Шевченка (1911), 40-річчя літературної праці І. Франка (1913) та ювілею засновника «Січі» К. Трильовського (13 серпня 1913). В роки Першої світової війни В. Стефанік перебував у Відні і допомагав багатьом учителям, що опинилися в Західній Австрії. Учитель Богдан Заклинський писав В. Гнатюку 19 вересня 1916 р.: «одинокий посол, що щиро займається нашими переселенцями та старається поправити їх гірку долю».

Розшукані нами листи В. Стефаніка за 1916–1917 р.р. до родичів Гриця Стефаніка та Івана Стефаніка (1896–1982), які перебували тоді в австрійській армії, засвідчують, що письменник рятував багатьох людей з біди, допомагав порадами і матеріально. Зокрема, Іванові Стефаніку після 20 корон (в лютому 1917 року). Відвідував у лікарні у Відні своїх краян Василя Дідуха, Микулу Лазоренка (17.10.1916 р.).

А. Онищуківі Стефанік допоміг у 1918 р. отримати з армії відпустку і повернутися на Снятинщину.

14 грудня 1917 року на надзвичайних загальних зборах філії «Сільського господаря» в Снятині письменник сказав такі знаменні слова: «За фронтом, на сході, в найбільшій величчї встає новий світ. Звідти йде до нас світло для нашого розвою. Ми народ молодий, сильний, — підемо вгору!». Раніше вважалося, що в цих словах В. Стефанік виявив свою «радість» з приводу встановлення Рядянської влади на Україну, але це фальсифікація. Адже це сталося на два тижні пізніше – 25 грудня 1917 р. у Харкові. У даному випадку письменник мав на увазі Третій Універсал Центральної Ради від 20 листопада 1917 року, в якому проголошувалося: «Віднині Україна стає Українською Республікою».

Через рік на вічі в Снятині від імені 4500 чоловік, які тут зібралися,

письменник рішуче запротестував проти окупації західноукраїнських земель панською Польщею, бо це був би «нужденний політичний морд української нації в Галичині».

Після розпаду Австро-Угорщини і проголошення ЗУНР Стефанік виступав за те, щоб Східна Галичина і Буковина були прилучені до матері України. Він, як член Української Національної Ради ЗУНР, час від часу їздив до Станиславова, брав участь у голосуванні 3 січня 1919 р. за злуку ЗУНР з УНР. 12 січня Стефанік у складі делегації із 65 осіб поїхав до Києва, де 22 січня 1919 р. було урочисто проголошено Соборну Україну.

Після захоплення буржуазною Польщею Західної України розпочалося переслідування вчителів. 29 жовтня 1920 р. було заарештовано В. Равлюка. Але В. Стефанік домогся його звільнення. Однак В. Равлюк і надалі не хотів визнавати окупаційної влади, за що в листопаді 1921 року його звільнили з роботи і виселили зі шкільного приміщення. Інших учителів-друзів Стефаніка — Івана Голубовича (1874-1845) та його дружину Галю Голубович з Іванчуків (1880-1962), яка вчителювала в Русові, а в 1905-1925 рр. у Карлові, Олімпію Мерв'як-Кузик — довголітню вчительку в с. Устя, Ольгу Гоїв-Грибовську перевели на учительські посади вглиб Польщі.

В той час йшла боротьба українського населення проти ополячення за «Рідну школу», в якій брав участь В. Стефанік разом із прогресивними вчителями.

Він стояв у перших рядах у боротьбі за збереження рідної мови в народних школах. 1921 року Стефаніка знову обрали головою повітового комітету радикальної партії і він продовжує брати участь у громадсько-культурному житті краю, співпрацювати з адвокатами Даниловичем, Бачинським.

28 червня 1925 року на Драгоманівському святі в Коломиї Стефанік виступає з промовою про видатного вченого, який мав значний вплив на формування його світогляду. У серпні 1926 р. Стефанік виголосив промову на відкритті Народного Дому в Стецеві. За це коломийський окружний суд розпочав проти нього слідство.

Про це пізніше писав В. Равлюк у спогаді «Василь Стефанік як оборонець народного вчителювання». (Часопис «Учительське слово», 1938, 19 грудня).

Гостями Стефаніка в Русові були вчителі з Тулови В. Костащук, М. Вахнюк, які теж написали про письмен-

ника свої спогади.

Спілкувалися з В. Стефаніком учителі Федорак з Ілинець, що вчителював у Русові, Володимир Хронович (19 жовтня 1890 р. — 11 листопада 1973). Михайло Ломацький, який учителював на Гуцульщині в с. Головах. Згодом вони теж стали письменниками.

Вчительство високо цінило В. Стефаніка як письменника, громадсько-культурного діяча і брало участь у організації і відзначенні його ювілеїв на Снятинщині в 1921, 1926, 1931 роках.

На 50-літній ювілей В. Стефаніка Снятинське повітове товариство ВПУ в надісланому привітанні бажало йому «дальше працювати для нашого відродження життя та збагачувати нашу літературу жемчугами своєї творчості».

3 нагоди 25-річчя літературної праці В. Стефаніка (26 грудня 1926 р.) це ж товариство надіслало вітальний адрес, на якому вчитель В. Хронович намалював портрет письменника.

17 червня 1927 р. Стефанік виголосив промову в с. Карлові (тепер – Прутівка) на похороні вчительки, громадської діячки, організаторки кооперативів Ядвіги Онищуківі, яка з відчаю втопилася через те, що її вигнали з роботи в кооперативі й вона залишилася без засобів до існування.

В с. Устя 14 серпня 1927 р. Стефанік виголосив палку промову на концерті в честь І. Франка. З нагоди 60-річчя від дня народження В. Стефаніка 14 травня 1931 р. філія товариства «Просвіта» в Снятині за підписом В. Равлюка надіслала привітання «Найбільшому знавцеві душі українського селянина».

Редакція педагогічного журналу «Рідна школа» звернулася до «найкращого артиста пера» з проханням надіслати одну зі своїх недрукованих новел, бо «хто ж у нас є... найтоншим психологом душі дитячої, як не Ви».

В. Стефанік виконав прохання: новела «Шкільник» була вперше надрукована в цьому двотижневику («Рідна школа», 1932, 1).

Наведені нами неповні факти засвідчують, що В. Стефанік як посол і голова повітового комітету радикальної партії плідно співпрацював з народними вчителями, вболівав за розвиток української школи.

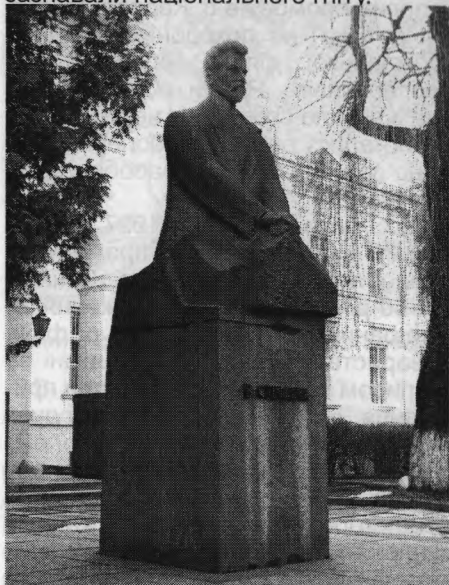
Вся післявоєнна творчість і громадська діяльність Стефаніка – це голосний протест письменника проти свавілля панівних класів.

Петро Арсенич

ТВОРЕЦЬ І НЕПЕРЕВЕРШЕНИЙ МАЙСТЕР НОВЕЛИ

«Його новели — як найкращі народні пісні, в яких нема риторики, ані сентиментальності, а тільки наочне, голе, просте, не підфарбоване життя, дуже часто сумна дійсність, але оздоблена золотом найправдивішої поезії». Так про Василя Стефаника говорив Іван Франко.

Доля української літератури — доля України. Важко знайти у світовій історії аналогію, щоб жива мова, мова великого народу систематично заборонялася й переслідувалася спеціальними державними вердиктами й актами. Цей геноцид тривав століттями. За останні триста років українська література, перебуваючи в колоніальному становищі, не могла розвиватися на всю силу генетично закладених у ній можливостей. Спираючись на невмирущі скарби народної творчості, постійно дбаючи про самозбереження й виживання — своє і своєї підвалини — української мови, вона проходила через утиски й труднощі, невідомі літературам, які не зазнавали національного гніту.

Пам'ятник В. Стефанику у Львові

Кінець XIX — початок XX ст. — один із найцікавіших і найскладніших періодів не лише в мистецтві, а й у суспільному житті. Суспільство втрачає духовні орієнтири, не знає, у що вірити та куди йти. А література, не задовольняючись формами критичного реалізму, теж немовби опинилася на роздоріжжі. Перед письменниками стояло завдання осмислити кризу в соціальному середовищі та мистецтві і віднайти шляхи подальшого розвитку культури. Донедавна українську літературу кінця XIX — початку XX ст. не досліджували комплексно, як сис-

тему, не вивчали об'єктивно, із врахуванням усіх мистецьких явищ і фактів, не розкривали широту й різноманітність оновлення стильових особливостей літератури. В останні роки інтерес дослідників-літературознавців до цієї культурної епохи значно зріс, що викликало неоднозначні, інколи навіть діаметрально протилежні погляди на проблему визначення художніх методів та стилів художньої літератури кінця XIX — початку XX ст. Серед теоретичних проблем, висунутих літературним процесом 90-х років XIX ст. і початком наступного, можливо, центральною є проблема визначення художнього методу, проблема поєднання традицій та новаторства в літературі.

На рубежі XIX-XX ст. українська мала проза стала явищем європейського масштабу. Пляєда талановитих новелістів: Коцюбинський, Стефаник, Кобилянська, Черемшина, Винниченко, Яцків стрімко розширювала естетичні обрії українського письменства, утверджувала нові стильові напрями. В такому блискучому контексті твори Василя Стефаника були зустрінуті найавторитетнішими тогочасними критиками як явище значне і цілковито новаторське. «Із Стефаника безперечно цікава постать саме з художнього погляду: ще не вироблена, не вирізьблена, не докінчена навіть, але сильна, — писав С. Єфремов. — У нього широкі можливості: бистре око меткого спостережника разом з незалежною об'єктивністю художника, вміння різко й рельєфно, без страху зачеркнути контури, вложити в них промовистий образ, знайти відповідне слово без зайвої розволікості, округлити цілу картину яким-небудь загальним штрихом. Люди в нього здебільшого живі в дії, в описах багато руху, широкого захвату, повітря, синіх просторів...»

Василь Стефаник — неперевершений майстер соціально-психологічної новели. Ця істина міцно утвердилася в нашому літературознавстві. Він найближчий соратник Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, товариш і спільник у творчій та громадській діяльності Леся Мартовича та Марка Черемшини. Творчість Стефаника припадає на кінець XIX та початок XX століття. Талант письменника найбільше виявився в жанрі соціально-психологічної новели. Основною темою його творів, як і творів Леся Мартовича і Марка Черемшини, що становлять разом зі Стефаником так звану «покутську трійцю», було життя

найбіднішого селянства на західноукраїнських землях. З великою силою слова Василь Стефаник зобразив трагедії і драми селян, про яких він говорив: «Я люблю мужиків за їх тисячолітню тяжку історію, за культуру ... За них я буду писати і для них».

Новеліст знаходить такі яскраві образи, які, розкриваючи патріотичну тему, створюють емоційний настрій.

Творчість Стефаника — яскраве свідчення засвоєння українською прозою найновіших досягнень європейських літератур.

За спостереженням Франка, нове літературне покоління, яке з гідністю представляв і Стефаник, намагалося «цілком модерним європейським способом зобразити своєрідність життя українського народу».

З ім'ям Стефаника в українську прозу входить така манера письма, яка характеризувалася пошуками в передачі найтонших, найскладніших почуттів душі людини. Новелістика Стефаника дала змогу Франкові узагальнити новаторство молодих прозаїків, які ніби засідали «в душі своїх героїв і нею, мов магичною лампою», висвітлювали їхнє оточення.

Надзвичайний лаконізм, драматично-трагічне напруження психологічних конфліктів, дух співчуття автора людині, яка страждає під тягарем соціальної несправедливості, — такі характерні особливості індивідуального стилю Стефаника. Їх новеліст зберіг упродовж десятиріч літературної діяльності. В цьому зв'язку промовистим є спостереження Вацлава Морачевського, висловлене 1926 року після ознайомлення з книжкою «Земля». «Те, що говорите в «Землі», — писав він авторові, — є знову та ясна, чиста правда і та одинока краса, що родиться на світанку, коли «червоне сонце кидає довгі тіні по землі». Як той кінцевий образ, так і Ваша думка доступна тільки для тих, що оглядають світ не з одного року або одного місяця, але зі становища непроминаючої й незмінної вічності».

Завдяки такому підходу до змалювання життя, такому світовідчуттю і світосприйманню новели Стефаника зберігають свою новизну й донині. Ми не помилимося, коли скажемо, що до них звертатимуться читачі й наступних поколінь, адже краса не старіє.

Ми повинні пишатися тим, що мали таких видатних українських новелістів, письменників, які залишили для нас свою велику спадщину!

Наталія Гречух, студентка І курсу Педагогічного інституту

ДВА РОМАНИ ПРО СТЕФАНИКА

Нічого в цьому світі не стається випадково... Це не народна мудрість, а життєвий стереотип, так звана видима містика, яка є зрозумілою, однак ніхто й ніколи не міг і, мабуть, не зможе пояснити, чому трапляються ті чи інші явища, які є водночас непередбачуваними, але й такими необхідними.

Ще одним, зовсім не випадковим явищем в історії української літератури є народження двох романів про Василя Стефаника, авторами яких є кандидати філологічних наук, доценти кафедри української літератури — відомий сучасний письменник Степан Процюк та літературознавець, один із найцікавіших інтерпретаторів новел Василя Стефаника, автор художніх творів, опублікованих свого часу в журналі «Жовтень» (тепер «Дзвін»), «Вітчизна» — Роман Піхманець.

Беручи до уваги кожен твір зокрема, чітко проглядаємо високу інтелектуальність та обізнаність обидвох авторів із життям та творчим шляхом великого генія України, надзвичайну проникливість і захоплення його постаттю загалом. Романи є кожен по-своєму надзвичайно оригінальними та й несуть сучасності й майбутньому велику цінність.

«Троянда ритуального болю» — саме під такою назвою в Києві у видавничому центрі «Академія» 2010 року вийшов роман Степана Процюка про Василя Стефаника. Спочатку цей твір мав називатися «Базилевс», відтак — «Помазаник». Але після довгих взаємних дискусій із директором «Академії» Василем Теремком автор настояв на саме такій назві.

За словами Степана Процюка, «троянда є містичною квіткою, символом життя і смерті. Творчість для Стефаника була формою світського ритуалу, формою мистецької теургії. Ця назва відкрита до різночитань і різнотлумачень. Бо будь-яке багатогранне явище неможливо вкласти ні в певний канон, ні в прокрустове ложе означень. Адже всі означення кульгають. Творчість Стефаника була мені психічно близькою ще з дитинства. Я люблю радість і веселість, але трагічна

сторона людського життя також завше манила мене. Мені близький екзистенційний романтизм Стефаника, його екстатичні стани, його внутрішній душевний аристократизм і туга за символічним раєм, у якому могла би жити людина...

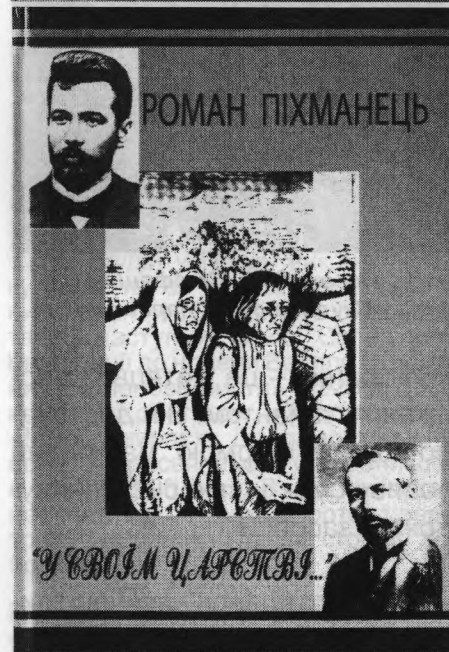
Він перебував у розвитку і самооновленні, сумнівався, хоч був одним із найкращих письменників. Стефаник був далеким від манірної провінційної закостенілості. Можна багато говорити про це...»

«Троянда ритуального болю» Степана Процюка — психоаналітичні версії історії загублених кохань, письменницьких страждань, палітра символів, дослідження творчого мовчання, як втечі від пекла.

Інший підхід до життєпису новеліста подає Роман Піхманець твором «У своїм царстві», який вийшов того ж року в Снятинській видавничій фірмі Прут Принт. Якщо роман «Троянда ритуального болю» є психобіографічним, то «У своїм царстві» присвячений проблемі художньо-творчої сутності Василя Стефаника. Твір побудовано здебільшого у формах внутрішнього монологу й потоку свідомості. Безпосередньо подієвий час охоплює початкові етапи творчої кризи письменника з Русова, що допомагає заглибитись у минуле і в складні перипетії його життя.

У передмові до твору Романа Піхманця критик, літературознавець, доцент кафедри української літератури Євген Баран зазначає: «Я вже не кажу, що досі в українській літературі не було окремого твору, присвяченого Василеві Стефанику. Дивно, але на все свій час. Шевченко дочекався своїх Степана Васильченка, Оксану Іваненку, Зінаїду Тулуб, Василя Шевчука та інших; Франко дочекався Петра Колесника, Романа Горакка; Леся Українка — Анатолія Костенка; Ольга Кобилянська — Валерію Врублевську... Дочекався і Василь Стефаник. Це не історико-біографічний твір, це психологічна драма, написана дуброю прозою».

Знову ж таки наголошую, що містично не випадковою є поява двох надзвичайно високохудожніх творів

про Василя Стефаника, які є обидва за жанром романи, вийшли одного ж року й авторами їх є доценти університету, який носить ім'я видатного письменника-новеліста.

Кожен добрий твір повинен дійти до свого читача. І якщо досі ми не мали роману про автора «Камінного хреста», то ці нові книги Степана Процюка і Романа Піхманця бодай частково загладжують нашу провину перед великим митцем української літератури.

Леся Палагіцька

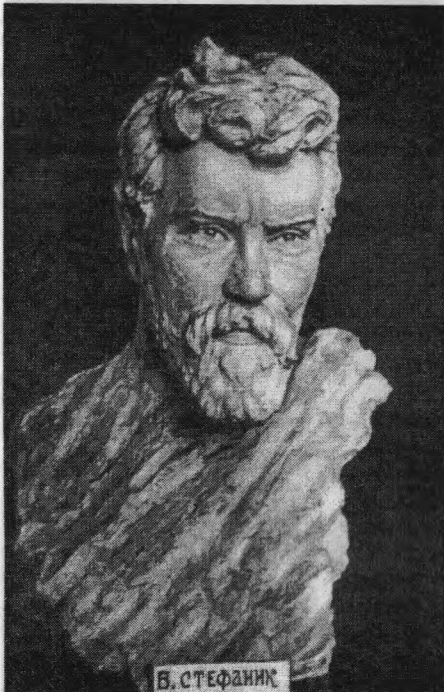
ТВО ВІДОМІ ЛЮДИ ПРО ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА ЕЛІ

«...Василь Стефаник, може, найбільший артист, який появився у нас від часу Шевченка».

* * *

«Його новели – як найкращі народні пісні...»

* * *

Погруддя В. Стефаника
Скульптор М. Паращук

«Стефаник – це митець із вродженим талантом. Він досконало володіє формою, має гідний подиву смак у використанні художніх засобів».

* * *

«... всі його новели насичені глибоким, зворушливим ліризмом, який розбуджує найпотаємніші струни людського серця».

* * *

«... З-поміж галицьких новелістів одне з перших місць займає Василь Стефаник».

Іван Франко

«Камінний хрест» - новела, яка «вражає і бере за душу».

* * *

«... не минуло й трьох років з часу першої появи Стефани-

ка в літературі, як він уже став знаменитістю на своїй батьківщині».

Леся Українка

«... та невеличка книжечка («Синя книжечка» - ред.) так мене захопила, що я довго носився з нею і не міг заспокоїтись».

Михайло Коцюбинський

«Бачу в нім правдивий талант...».

Ольга Кобилянська

«Серед мужиків усього світу наш мужик у найгіршому положенні, з якого не може знайти виходу... Його трагічність знайшла у творах Стефаника свій величний вислів».

* * *

«... Стефаник є поетом мужицької розпуки».

Марко Черемшина

«Стефаник різьбив своїм багатим словом мужицькі душі не тільки незвичайно правдиво, але й з невтаєним співчуттям до бідних людей, з повною відданістю їм».

* * *

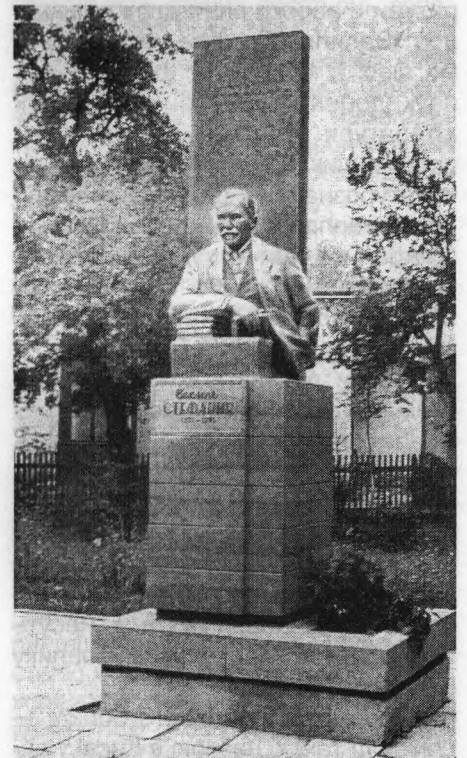
«Своєю творчістю створив Стефаник окремий світ, світ терпіння і нужди мужицької бідноти і немає рівного йому письменника у світовій літературі».

Мирослав Ірчан

«Та частина Західної України поміж ріками Прутом і Черемошем, і Карпатами, що має назву Покуття, дала в дореволюційний час трьох прекрасних письменників: Леся Мартовича, Марка Черемшину і Василя Стефаника».

«Василь Стефаник був плоть від плоті, кість від кості трудового народу. Він горів його біллю, страждав його стражданнями. Творчість Стефаника трагічна тому, що трагічним було сучасне йому життя».

Максим Рильський

Пам'ятник В. Стефанику в Снятині

«Стефаник – яскравий вияв селянської стихії, був її серцем і душею».

Михайло Яцків

«... Гадаю, я не ображу вас, якщо порекомендую прочитати оповідання галицького письменника Стефаника, — прочитайте, ви побачите, як коротко, сильно і страшно пише ця людина».

Максим Горький

«Він є поет. Такий, який приходить раз на століття».

Ю. Морачевський

ОБРАЗОТВОРЧА СТЕФАНИКІАНА

Мистців цікавила, цікавить і буде цікавити постать Василя Стефаніка. Образотворча стефанікіана різноманітна, широкопланова, охоплює всі види та різні жанри образотворчого мистецтва, однак, досі не виокремлена в мистецтвознавстві, як, приміром, мистецька шевченкіана чи франкіана. Частина мистецької стефанікіани є широко відомою. Водночас, чимало творів потребують ширшого розголосу, або є маловідомими. Кожне нове покоління мистців народжує нові твори образотворчого мистецтва, дотичні до постаті Василя Стефаніка. Запропонована стаття не претендує на вичерпне висвітлення теми Стефаніка в образотворчому мистецтві, а лиш окреслює основні тенденції і напрямки можливого подальшого ґрунтовнішого та глибшого опрацювання образотворчої стефанікіани.

Перший олівецевий портрет Василя Стефаніка виконав 1897 року в селі Довгопілля на Гуцульщині художник Іван Труш, видатний маляр і громадський діяч в Галичині, щирий прихильник і популяризатор творчості Стефаніка. Портрет закомпоновано в овалі. Труш майстерно відтворює обличчя молодого письменника. Попри мистецьку вартість, важливою ознакою портрета є відчуття безпосередності враження, одномоментності перебування художника і письменника під час його виконання. Це як автограф, дата побаченого й відтвореного, котрі задокументовують певну мить, момент часу, творчості, життя.

Вони познайомилися під час студіювання в Кракові, від того часу приятелювали, зустрічались у Львові, Кракові, Відні. У тижневику «Будучність» (1899, №2, С. 6-8) І. Труш надрукував статтю «Василь Стефанік», де згадує про навчання письменника в Кракові, про його участь у селянському радикальному русі тощо. «Тут заговорив до нас Стефанік, перший по Франку, сильним артистичним голосом а представив мужика, або ліпше сказати його душу, так пластично, а так знаменито, як ніхто перед ним». Художник аналізує збірку новел «Синя книжечка», висловлює думки про манеру Стефаніка, вважає його майстром образного карбованого слова. Новели письменника він порівнює з картинами художника Верещагіна. Радить Стефанікові писати літературною мовою, щоб його твори зрозуміли на Наддніпрянській Україні [1; с.112]. Взимку 1904 року Стефанік гостював у художника у Львові. Тоді ж Труш зробив фото

Стефаніка, яке вперше було надруковано в збірці «Моє слово», (Львів, 1905) [1; С.214]. 1909 року у Відні І. Труш друкує статтю «Василь Стефанік (силует)», де в порівнянні зі статтею 1899 року поширив і поглибив характеристику творчості новеліста, дав оцінку новим збіркам його творів («Камінний хрест», «Дорога»), висловив чимало цінних думок щодо їх ідейного змісту та художніх особливостей [1; С.233]. Восени 1912 року в Чернівцях І. Труш прочитав у Народному домі доповідь на тему «Франко – Стефанік». Про цю публічну доповідь художника подала широку інформацію «Нова Буковина» (1912, 9 жовтня, №104, С.1), а через два роки в Чернівцях з'являється стаття І. Труша «Шевченко, Франко та Стефанік» [1; С.249]. У листі від 14 травня 1931 року Іван Труш сповістив Василя Стефаніка, що 23 травня прибуде до нього в гості. Радіє, що через кілька днів зустрінеться з ним у Русові. Однак зустріч не відбулася, бо вже 24 травня у Львові на урочистому літературному вечорі, присвяченому 60-річчю від дня народження Стефаніка, Іван Труш виголосив вступне слово [1; С.325].

Відомий український художник І. Северин вже 1909 року мав намір намалювати картини «Похорон гуцульський» і «Герої Стефаніка» (газета «Рідний край», 1909, №3, С.8). Чи були написані ці картини – невідомо.

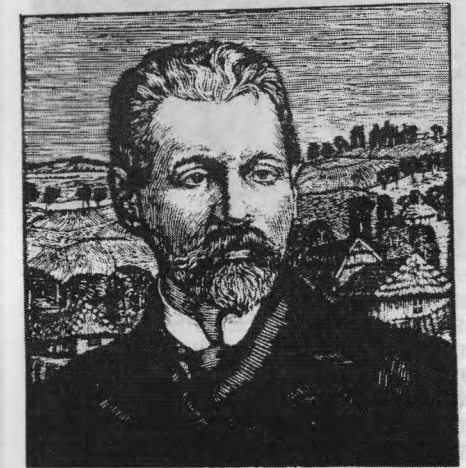
З листів Ольги Кобилянської до Василя Стефаніка дізнаємося, що творами Стефаніка був глибоко вражений буковинський художник Микола Івасюк, який «хотів би прочитати якусь «яснішу, погіднішу» новелу письменника. Відповідаючи листовно Кобилянській, Стефанік просить її подякувати художникові за прихильність і пояснює, чому нема веселості у його творах [1; С.110, 113].

Радо погоджувалася ілюструвати твори Василя Стефаніка Олена Кульчицька, про що засвідчила в листі до письменника [1; С.254]. Художниця дарувала Стефанікові свої роботи. В. Стефанік був вдячний О. Кульчицькій за опіку над його «своячкою» – майбутньою художницею Ольгою Пleshан. «Вона дівчина безмірно тиха і скромна, і добре, що вона попала під Вашу опіку, і у Вашу хату», де зможе багато «скористати з м'якості і ясності Ваших заходів не лиш артистки», а й людини [1; С.328]. 1917 року вийшло друге видання збірки «Дорога. Новели» (100 с.) з ілюстраціями Кульчицької та портретом Стефаніка. Про творчі співпрацю зі Стефаніком художниця розповіла в згадці «Незабутне» [1; С.257]. Особливу мистецьку

вартість мають ілюстрації Олени Кульчицької до новел «Дорога», «Такий панок», «Кленові листки», «Май» (олівець, 1917 р.).

Відомий український графік, автор серії портретів видатних діячів української культури Михайло Жук 1926 року виконав ксилографію (гравюру на дереві) «Василь Стефанік», послуговуючись, очевидно, фотографічним зображенням письменника 1909 року.

Знаним ілюстратором творів Стефаніка був його земляк, уродженець села Микулинці біля Снятина Василь Касіян. Він (під час мистецьких студій у Празі) виконав низку робіт, які за рівнем мистецького виконання перевершують більшість творів наступних років. Серед них ілюстрації до новели Василя Стефаніка «Кленове листя» (1926 р.), зокрема «Христіна», «Хвора мати», «Мати вмирає». До літературного вечора, присвяченого Стефанікові в грудні 1926 року, В. Касіян виконав два чудові «аквафорти», портрет Стефаніка та ілюстрації до його творів.

Василь Стефанік. Худ. В. Касіян

Василеві Касіяну вдавалося виконувати високопрофесійні графічні твори через добре композиційне чуття. Для графіки художника характерне гармонійне співвідношення чорного і білого на форматі, відчуття композиції штриха, ритму, вишукане включення до композиції антуражу, шрифту, кольору. У творчому доробку В. Касіяна є цілий ряд творів, де художник використовує елементи етнографії – обрядові дійства, сцени народного побуту, предмети народного декоративно-ужиткового мистецтва, український народний одяг тощо.

Василеві Касіяну вдавалося виконувати високопрофесійні графічні твори через добре композиційне чуття. Для графіки художника характерне гармонійне співвідношення чорного і білого на форматі, відчуття композиції штриха, ритму, вишукане включення до композиції антуражу, шрифту, кольору. У творчому доробку В. Касіяна є цілий ряд творів, де художник використовує елементи етнографії – обрядові дійства, сцени народного побуту, предмети народного декоративно-ужиткового мистецтва, український народний одяг тощо.

Глибинним проникненням у сутність стефаніківського слова означені ілюстрації В. Касіяна: «Вістуні» (туш, перо, акварель, 1920 р.); «Кленові листки», «Василь Стефанік» (дереворити, 1926 р.); «Новина»,

ДО 140-РІЧЧЯ ВОЛОДАРА ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

«Палій» (акварель, 1949 р.); «Катруся» (акварель, 1953 р.); «Лан» (акварель, 1971 р.). Портретна схожість і духовна єдність характерна для портрета Василя Стефаника разом з Лесею Мартовичем та Марком Черемшиною (1950 р.).

1931-го, ювілейного року для Стефаника, ілюструвати його твори взялося чимало художників, серед яких, окрім Василя Касіяна, був Микола Бутович. Письменник,

Ілюстрація до новели «Вістуні»
Художник В. Касіян

видавець, краєнин і родич Василя Касіяна Ярема Гоян зазначає, що ілюстрації до новел Василя Стефаника виходили ще два рази за життя письменника: у травні 1931 року, коли «Господарсько-кооперативний часопис» (№20-21) надрукував з нагоди 60-річчя від дня народження Стефаника статтю Івонни Блажевич і репродукцію гравюри В. Касіяна до «Кленових листків» й у квітні 1933 року, в ювілейній збірці новел «Твори» разом з дереворитами М.Бутовича (прибутком від продажу цієї книжки призначався на ювілейний подарунок Стефаникові) [5; С.134-135].

Творчість Василя Стефаника була близькою для Миколи Бутовича. Мистець цікавився Стефаником, зачитувався новелами письменника і брався за їхнє ілюстрування. У ранньому періоді своєї творчості Бутович зробив ілюстрації до збірки Стефаника «Дорога». Важливо, що саме ці ілюстрації були пробним каменем на шляху до його мистецьких пошуків. У листі до Іларіона Свенціцького від 12 квітня 1933 року Бутович писав, що надіслав йому кілька різних дереворитів, а саме: оригінали ілюстрацій до ювілейного видання Стефаника, це лише 10 примірників, а дошки знищені [4; С.129]. Цінність дереворитів Бутовича, попри їх незаперечну мистецьку вартість, й у тому, що були «з того задзеркального часу» – як діти однієї родини... тієї самої страждено невідьничкої доби», – як висловлювався про них В. Січинський [4;

С.129]. Дереворити Бутовича з ілюстраціями до новел Стефаника експонувалися 1933 року на четвертій виставці АНУМ (Асоціація незалежних українських мистців) у Львові, на виставці української графіки в Празі, на ретроспективній виставці українського мистецтва у Львові за тридцять років (1905 – 1935). «Презентації новел Стефаника через погляд Бутовича, – як зазначає автор найповнішого видання про художника О. Федорук, – вражали експресіоністичною силою. У сприйнятті мистця тут виразилася частка праслов'янського світу, освітлена й опромінена його національним інвенціонізмом» [4; С.130]. Окрім ілюстрацій до збірки Стефаника «Дорога», Бутович робив ілюстрації до новел «Злодій», «Дитяча прогада», «Марія», «Земля», «Давнина».

Безпосереднє відношення до Василя Стефаника мав український художник, мистецтвознавець, педагог, представник української діаспори в Канаді, покутянин Іван Кейван. За порадою В.Стефаника він вчився в Коломийській гімназії протягом 1919 – 1927 рр. До речі, Кейван і Стефаник були далекими родичами. Як згадував у одному з листів І. Кейван, відповідаючи на запитання про схожість його сумних очей зі Стефаниковими: «Що мої очі сумні, як у Стефаника, не дивно, бо мати Стефаника Оксана (дочка Федора Кейвана), це двоюрідна (перва) сестра мого діда Івана». 21 вересня 1934 року І. Кейван брав участь у святкуванні 50-річчя заснування читальні «Просвіта» в рідному селі Карлові. У святкуванні брали участь чимало поважних осіб, серед них був Василь Стефаник. У карлівській читальні зберігалися портрети Стефаника, Сандуляка, Лисенка, виконані Кейваном. Олійний портрет В. Стефаника знаходився також у Русові, в музеї Стефаника, який оформляв І. Кейван. Згодом він напише спомини: «В. Стефаник як людина» [2; С.20].

У Коломийському національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського зберігається портрет Василя Стефаника в домовині, який виконав художник Ярослав Лукавецький. По смерті письменника з'явилося чимало творів образотворчого мистецтва в малярстві, графіці, скульптурі.

Художник, живописець Роман Турин, який є автором документального фільму про Гуцульщину, дослідником майстра Никифора з Криничі, згадував про теплі стосунки між його батьками та В. Стефаником, який часто бував у них у родинному помешканні в Снятині [1; С.254]. 1948 року він виконав олійний портрет Стефаника. У тому ж році з'явилося окреме видання

новел Стефаника з ілюстрованою обкладинкою, яку виконали художники І. Іжакевич та Ф. Коновалюк. Чимало українських живописців зверталися до стефаниківських мотивів, а саме Ольга Плещан: «Яблука в саду Стефаника», «Портрет В. Стефаника» (зберігаються в Івано-Франківському художньому музеї); Володимир Патик: «Вулиця в Русові» (1970 р.); живописні портрети письменника створили Петро Обаль, Охрім Кравченко, Микола Канюс та інші.

Етапним моментом в образотворчій стефаникіані видався 1971 рік – рік сторічного ювілею письменника, коли з'явилася нова потужна хвиля творів образотворчого мистецтва стефаниківської тематики.

Чільне місце посідає Василь Стефаник у творчості прикарпатського художника, мистецтвознавця, педагога Михайла Фіголя. Пензлю Фіголя належить кілька портретів Стефаника. На фронтисписі видання, присвяченого сторіччю письменника, поміщено портрет Стефаника пензля Фіголя. Такий портрет Ю.Щербак подарував від імені Спілки письменників України і Міністерства культури України 1971 року правлінню краківських письменників до соті річниці Василя Стефаника [7; С.70]. Один з портретів письменника, а також портрет Стефаника і Марка Черемшини за читанням газети «Селянська правда», зберігаються в Музеї освіти Прикарпаття.

Коломийський художник Петро Сахро виконав кілька олійних полотен у реалістичній манері, складних за композицією та живописним вирішенням: «Василь Стефаник», зображений на тлі коломийської ратуші, «Леся Українка і Василь Стефаник у гостях в Ольги Кобилянської», де поряд з портретованими малює натюрморт на столі і пейзажне тло (1971 р.).

Найширше образотворча стефаникіана представлена в графічному мистецтві, де Василь Стефаник має чимало вдалих спроб «прочитання». Оповідною реалістичністю вирізняються твори стефаниківської тематики в українській графіці 50-70-х років ХХ століття. Це гравюри художника Ф. Константинова «Мати», «Василь Стефаник» (1946 р.); рисунки в техніці туш-перо художників В. Бунова та В. Форостецького «Вона-земля», «Дурні баби», «Мое слово» та інших.

Знаковою у творчості відомого графіка Сергія Адамовича була праця над ілюструванням творів Василя Стефаника. Художника вабила стилістика Стефаника, яку він намагався перекласти на чорно-білу мову графіки. Прагнув, щоб його графічні твори досягали монументальності і епічної величі Стефаниківських творів львівський художник

ДО 140-РІЧЧЯ ВОЛОДАРЯ ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

Іван Остафійчук. Декоративність, ритміка народної орнаментики при-таманна його ліногравюрі «Роса» (1970 р.). Композиційно вивіреними і лаконічними є гравюри художників Д. Лазаренка до творів В. Стефаника «Камінний хрест», «3 міста йдучи», «Мое слово», «Марія» (1970 р.); Г. Смольського «Вечірня година» (1971 р.); Т. Якимовича «Кленові листки» (1977 р.).

Високомистецьки перекладений на графічну мову стан героїв творів Василя Стефаника в офортах класика української графіки Георгія Якутовича: «Романиха і радні. (Засідання)», в ілюстраціях до новел «Кленові листки», «Суд», «Діточа пригода» (1978 р.), які є одними з кращих у графічній стефаникіані. Глибоким психологізмом вирізняються ілюстрації до новел В. Стефаника закарпатського художника В. Скакандія, який виконав дві гравюри на обкладинці книги, графічний портрет письменника на тлі героїв новел на фронтисписі, а також три графічні ілюстрації в тексті до новел «Камінний хрест», «Палій» та «Діточа пригода» [3].

Образним зануренням у настрої творів Стефаника вирізняється серія цинкографій (гравюр на металі) Д. Периколян. Ілюстрації до творів «Синя книжечка», «Камінний хрест», «Василь Стефаник» (1971 р.), вражають суголосністю графічної мови і авторського тексту. Варто виокремити стефаниківську тематику у творчості прикарпатського графіка, ілюстратора Яреми Оленюка, зокрема широковідомою є його ліногравюра «Новина» (1971 р.). Перегукується з графічним мотивами гуцульської кераміки твір художника Ю. Віктюка «Давня мелодія» (монотипія, 1978 р.). Авторами графічних портретів Василя Стефаника є художники Ю. Новіков [8], Г. Сергеев (гравюра, 1983 р.).

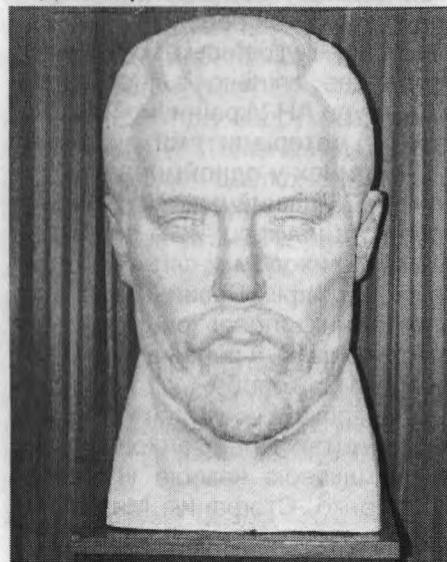
Особливе ставлення до графіки, оригінальність мислення, чітке розуміння конкретного творчого завдання, вміння на відповідному рівні реалізувати творчий задум, висока професійна майстерність – характерні для ілюстрацій М. Поповича: «Арешт В. Стефаника», «Степан Дідух», «Воєнні шкоди», «Morituri», «Василь Стефаник» (туш, перо, 1985 р.).

Вдалою спробою інтерпретації стефаниківських творів мовою кольорової графіки є дипломна робота В. Гривінського, випускника художньо-графічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (чорний папір, гуаш, 1993 р.).

Цікавою, широкоплановою і різноманітною є скульптурна стефаникіана. Розпочав відтворювати образ Василя Стефаника в пластичі скульптор Михайло Паращук,

співавтор пам'ятника Адаму Міцкевичу у Львові та автор портретів видатних українських діячів. 1906 року (за іншими даними впродовж 1916-1917 рр.) він виконав гіпсове погруддя В. Стефаника. Динамічності твору надає діагональне «рване» трактування плечового поясу та скуповжене волосся письменника. Оригінал цього погруддя зберігається в Національному музеї українського мистецтва у Львові. Випускниця Краківської Академії мистецтв Наталія Мілян має у своєму доробку барельєф Василя Стефаника, виконаного нею 1940 року.

До сторічного ювілею письмен-

Василь Стефаник. Скульптор І. Лендел

ника, який відзначався на державному рівні, було відкрито низку монументальних пам'ятників, погрудь, меморіальних дощок, присвячених В. Стефанику. На виставках, поряд з живописом, графікою, експонувалися твори станкової скульптури, портрети, рельєфи, медалі із зображенням Стефаника та героїв його творів. З-поміж них слід відзначити скульптурне погруддя перед бібліотекою ім. В. Стефаника у Львові, погруддя В. Стефаника у виконанні скульптора В. Одрехівського (різьба в дереві, 1971 р.), монументальний портрет Василя Стефаника львівського скульптора Якова Чайки (гіпс, 1971 р.), бронзові медалі «Василь Стефаник» скульпторів Галини Кальченко та Емануїла Миська (1971 р.), портрет Стефаника скульптора І. Лендела (в Музеї освіти Прикарпаття) тощо. Тоді ж постали пам'ятники Василеві Стефанику в Снятині, Русові, селі Ясенів Бродівського району на Львівщині, канадському округу Едмонтоні.

Рельєфні пластичні портрети Василя Стефаника вкомпоновано на меморіальних дошках на будинку колишньої гімназії в Дрогобичі, у якій навчався письменник; в селі Розно-

шинцях на Тернопіллі, де він бував. 1984 року в Івано-Франківську був встановлений меморіальний знак з портретом Стефаника на честь присвоєння 1971 року Педагогічному інституту його імені. Автори — С. Соколовська та М. Анденюк.

До кращих творів скульптурної стефаникіани можна віднести твори львівського скульптора, ректора Львівської Академії мистецтв Емануїла Миська, а саме: погруддя Стефаника в місті Дрогобичі біля церкви Св.Трійці та бронзова фігура письменника у дворику Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в Івано-Франківську. Саме завдяки зусиллям ректорату університету, особисто професора В. Кононенка та творчих, приятельських зв'язків між Емануїлом Миськом та Михайлом Фіголем постав цей пам'ятник, який на сьогодні є візитівкою університету.

Василь Стефаник надихав на творчість майстрів народного декоративно-прикладного мистецтва. Майстер народної творчості Г. Гарас виконав портрет В. Стефаника в техніці інтарсії на дереві, грузинський майстер Д. Одзелашвілі — в техніці карбування на металі (1971 р.).

Твори образотворчої стефаникіани посідають важливе місце в українському образотворчому мистецтві, що є свідченням щирого пошанування як особи Василя Стефаника, так і його творчості загалом. Є надія, що вони будуть предметом майбутніх мистецтвознавчих досліджень.

Володимир Лукань

Література:

1. Погребенник Ф.П. *Сторінки життя і творчості В. Стефаника*. – К.: «Дніпро», 1980. – 350 с.
2. Лукань В.Г. *Іван Кейван як мистець і критик мистецтва // Вісник Прикарпатського національного університету. Серія: мистецтвознавство*. – Вип. XVII–XVIII. Івано-Франківськ, 2009-2010. – С. 54–59.
3. *Василь Стефаник. Новели*. – Ужгород, «Карпати». – 1977.
4. Федорук О.К. *Микола Бутувич: Життя і творчість*. – К.: Нью-Йорк: Видавництво М.П.Коця, 2002. – 431 с.
5. Гоян Я. *Воскреснемо*. – К., 1999.
6. *Василь Стефаник. Життя і творчість у документах, фотографіях, ілюстраціях*. – К.: «Радянська школа», 1987. – 144 с.
7. *Співець знедоленого селянства. Відзначення сторіччя з дня народження Василя Стефаника*. – К.: «Дніпро», 1974. – 198 с.
8. Лесин В.М. *Василь Стефаник. Нарис життя і творчості*. – К.: «Дніпро», 1981.

СТЕФАНИКОЗНАВСТВО В ПРИКАРПАТСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Пам'ятною датою в історії Івано-Франківського державного педагогічного інституту стало 5 січня 1971 року: інституту було присвоєно ім'я видатного українського письменника Василя Стефаника. Вже 40 років це ім'я з гордістю носить Прикарпатський національний університет, який за цей час став одним із провідних центрів стефаникознавства в Україні.

Учені вишу вивчають життєвий і творчий шлях Василя Стефаника, досліджують його художню, літературознавчу та епістолярну спадщину, організовують наукові конференції, захищають кандидатські дисертації, пишуть художні твори про визначного майстра.

Нагромаджений науковий і художній матеріал ліг у основу бібліографічного покажчика «Стефаникознавство в Прикарпатському національному університеті», який упорядкували працівники Наукової бібліотеки вишу. До нього ввійшли публікації 1971-2010 рр.; вони належать філологам, філософам, історикам, педагогам, психологам та ін.

Покажчик складається зі вступної статті головного редактора та семи розділів. Перший розділ інформує читача про твори В. Стефаника, які були опубліковані за життя автора, а також про ті, що вийшли друком на Україні та за її межами і наявні у фондах Наукової бібліотеки університету. Серед них привертають увагу публікації прижиттєвих новел письменника «Камінний хрест» у Літературно-науковому віснику за 1899 рік, «Воєнні шкоди» – у журналі «Червоний шлях», що виходив у Львові у 20-30 роках минулого століття, стаття В. Стефаника «Людмила. Із споминів про Леся Мартовича», що видрукувана в цьому ж виданні, а також відгук професора В. Сімовича про постановку вистави «Земля» за творами В. Стефаника у Львові 9 січня 1933 року, яка поміщена у львівському двотижневнику «Назустріч». Також тут подають бібліографічні дані про видання творів В. Стефаника різних років, починаючи з тих, які редагував і видав 1942 року син письменника

Юрій Гаморак.

Окремим розділом Покажчик інформує дослідників про всі збірники наукових матеріалів, що видавали в Прикарпатському університеті за 40 останніх років. Матеріали перших наукових конференцій поміщено у двох випусках «Стефаниківських читань», що вийшли друком у 1990 та 1993 роках. У 120-річний ювілей В. Стефаника у стінах вишу відбулася Міжнародна наукова конференція «Василь Стефаник і українська культура», проведена спільно з Інститутом літератури АН України ім. Т. Г. Шевченка, матеріали якої видано у 2-х частинах у однойменному збірнику. 125-річний ювілей славного новеліста науковці його вишу відзначили виходом у світ колективної монографії «Василь Стефаник – художник слова» за редакцією професорів В. Грещука, В. Кононенка та С. Хороба.

2002 року в університетському видавництві «Плай» виходить книга під цікавою назвою «Шевченко. Франко. Стефаник: Матеріали Міжнародної наукової конференції», у якій публікують доповіді й повідомлення учасників Міжнародної наукової конференції «Кобзар. Каменярь. «Покутська трійця», присвяченої 130-річчю від дня народження В. Стефаника, і третій, стефаниківський розділ є тут найбільшим.

Найбільший за обсягом розділ «Життя і творчість В. Стефаника в науковому доробку вчених ПНУ ім. В. Стефаника», в якому в хронологічному порядку (а в межах років за алфавітом прізвищ авторів) подано бібліографічний опис наукових статей вказаних збірників, розписані матеріали Міжнародної конференції «Василь Стефаник і його епоха», що відбувалася в травні 1998 року в Ягеллонському університеті (Республіка Польща), опубліковані в Краківських Українознавчих Зошитах (Краків, 1998. – Т. VII–VIII), а також інші наукові розвідки дослідників вишу.

Стефаникознавство Прикарпатського національного університету найбільш чисельно представлено працівниками літературознавчого та лін-

гвістичного спрямування, значно скромніші за обсягом та проблематикою дослідження історико-краєзнавчого, психолого-педагогічного характеру.

З-поміж літературознавців нашого вишу виокремлюється стефаникіана професора В. Полека, який за своє життя написав і опублікував 60 досліджень про життя, творчу діяльність та вшанування пам'яті В. Стефаника.

Новелістику В. Стефаника крізь призму драматургічних категорій та специфіку його творчого мислення досліджує у своїх публікаціях професор С. Хороб, який також редагував декілька видань про геніального письменника. У Покажчику подано 14 публікацій цього автора. Аналогічну кількість статей опублікував доцент Р. Піхманець, а також велику наукову розвідку про взаємини І. Франка і В. Стефаника. Більше десятка праць опублікувала за цей час і захистила 2000 року кандидатську дисертацію під науковим керівництвом професора В. Матвіїшина «Творчість В. Стефаника в контексті українсько-французьких літературних взаємин кінця XIX – початку XX ст. (Проблема відтворення стилю новеліста)» доцент кафедри світової літератури Н. Яцків. Дослідженню епістолярної спадщини В. Стефаника присвячено більшість праць доцента кафедри української літератури Є. Барана. Матеріали Покажчика свідчать про те, що практично кожен викладач кафедри української літератури неодноразово намагався «проникнути» й осмислити творчу лабораторію визначного майстра. Це професори С. Пушик, Р. Голод, Н. Мафтин, С. Луцак, кандидати наук М. Хороб, С. Процюк, Л. Ободянська та інші.

Другою складовою стефаникознавства в Прикарпатському національному університеті є лінгвістичне стефаникознавство, яке представлено в Покажчику працівниками науковців кафедр української мови, слов'янських мов, загального і порівняльного мовознавства Інституту філології та двох кафедр факультету іноземних мов. Грун-

товну розвідку про здобутки і перспективи лінгвістичного стефаникознавства в Україні опублікував професор В. Грещук, у якій він окреслює все розмаїття мовознавчих проблем, одночасно детально аналізує й ті, що досліджують науковці нашого вишу. Звертає увагу на себе те, що в рік 100-річного ювілею В. Стефаніка викладач тодішнього педінституту В. Суханова захистила кандидатську дисертацію «Стилистические функции синтаксических единиц в новеллах В. Стефаніка (Архитектонические единицы текста)» і цим, на нашу думку, поклала початок лінгвістичному стефаникознавству в нашому виші. Також слід зауважити й те, що з 1974 року в Івано-Франківському педінституті у зв'язку із перевезенням зі Львова картотеки Словника мови художніх творів В. Стефаніка і переходом сюди на роботу професора І. Ковалика, продовжилася робота над укладанням словникових статей, а також розроблені Принципи укладання Словника.

11 розвідок, у яких різноаспектно досліджується мовний портрет письменника, опублікував професор В. Грещук. Проблеми внутрішньої форми в образній системі В. Стефаніка досліджує професор М. Голянич. Питанням взаємодії мови творів В. Стефаніка і тогочасної літературної мови Галичини присвячено більшість праць професора М. Лесюка. Редактором багатьох видань, що виходили в нашому виші та автором шести публікацій є академік АПН України, професор В. Кононенко.

Низку статей підготовлено науковцями Інституту історії та політології. Громадсько-культурну діяльність В. Стефаніка, перебування його в Станіславі, у Полтаві, взаємини з народними вчителями краю досліджує доцент П. Арсенич. Діяльність В. Стефаніка як члена радикальної партії подано в статті професора М. Кугутяка, відображення подій воєнного лихоліття та рекрутчини у творах письменника досліджували кандидати історичних наук, доценти Ю. Томин та І. Іванцев.

Психолого-педагогічні аспекти творчості Василя Стефаніка

знайшли своє висвітлення в статтях професорів В. Хруща, Н. Лисенко, Т. Завгородньої, З. Карпенко та інших, які на всіх стефаниківських конференціях працювали в окремій секції.

Цікавий пласт стефаникознавства складає художня творчість наших працівників. Цей фрагмент відбиває бібліографія 4 розділу покажчика, де поряд із творами інших авторів, що наявні у фондах університетської бібліотеки, описано твори земляків письменника та викладачів Стефанікового вишу. Так, у двох номерах журналу «Перевал» (№ 4 за 2006 р. та № 1 за 2007 р.) надруковано художній твір Р. Піхманця «У своїм царстві: роман-дослідження про Василя Стефаніка». Великою популярністю в читачів користується книга С. Процюка «Троянда ритуального болю: роман про Василя Стефаніка».

У розділі Покажчика під назвою «Запрошені учасники стефаниківських читань» подано наукові дослідження учасників стефаниківських читань, наукових конференцій з усієї України та з-за кордону.

«Лауреати премій імені Василя Стефаніка» - таку назву має шостий розділ Покажчика, який інформує читачів про людей краю, творчість яких відзначена найвищою обласною премією в галузі літератури, мистецтва, архітектури та журналістики. Стефаниківськими лауреатами стали 15 науковців університету.

Доповнює бібліографію іменний покажчик.

Підсумовуючи бібліографічні дані Покажчика, можна зауважити, що обличчя стефаникознавства в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаніка на сьогодні визначають три колективні монографії, п'ять збірників наукових матеріалів, два художні твори та понад триста індивідуальних статей. Незважаючи на цю велику статистику дослідження та його аспектичність, ряд проблем відзначаються розпорошеністю, неоднаковим ступенем опрацювання і ждуть своїх дослідників.

Михайло Бігусяк,
директор Наукової бібліотеки ПНУ

Лауреати стефаниківської премії

Письменники — як діти. Потребують не тільки добрих слів, але й заохочення від громади (так званої суспільної цукерки). Такими виступають усякого роду мистецькі премії, які мають на меті не тільки заохочення, але й пропаганду й популяризацію духовних цінностей. Не стала винятком і обласна премія імені Василя Стефаніка, перше положення якої було підписане восени 1997 року першим заступником голови облдержадміністрації Романом Струтинським. У цьому положенні писалося так: «Премія імені Василя Стефаніка в галузі літератури, мистецтва, архітектури та журналістики (далі - премія) є найвищою в області відзнакою, яку за поданням комісії присуджує обласна державна адміністрація місцевим авторам».

Премією відзначають твори літератури, мистецтва, архітектури та журналістики, що є духовними надбаннями українського народу, утверджують високі гуманістичні ідеали, збагачують історичну пам'ять народу, його національну свідомість та самобутність, спрямовані на державотворення і демократизацію українського суспільства».

Спочатку премію присуджували в декількох номінаціях, з 2002-го стали присуджувати тільки за літературні здобутки («Стефаниківською премією відзначають твори літератури, які є духовним надбанням українського народу, утверджують високі гуманістичні ідеали, збагачують історичну пам'ять народу, його національну свідомість та самобутність і є видатною подією в літературному житті Прикарпаття»).

Першими лауреатами премії 1998 року стали Степан Пушик за книгу поезій «Хмаролом», Богдан Бойко за повість «По голови... По голови...» та Калина Ватаманюк за збірку нарисів «Від лица Твого, Господи, судьба моя іде...»

За цей час (від 1998 року) лауреатами обласної премії імені Василя Стефаніка стали більше 30

ДО 140-РІЧЧЯ ВОЛОДАРЯ ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

письменників та науковців:

Галина Турелик, Павло Добрянський, Богдан Радиш, Микола Яновський, Надія Дичка, Михайло Андрусак, Василь Лесів, Мирослав Аронець, Олександр Смоляк, Нестор Чир, Марія Дзюба, Анатолій Онишко, Володимир Баран, Василь Добрянський, Дмитро Юсип, Неоніла Стефурак, Лук'ян Вардзарук, Василь Бабій, Василь Рябий.

Цілий ряд письменників і науковців Прикарпатського національного університету теж стали лауреатами цієї премії:

Степан Пушик за книгу поезії «Хмаролом» (1998); Володимир Полек за наукове дослідження «Українська література в зарубіжній критиці та перекладах» (1999); Михайло Фіголь за книгу «Мистецтво стародавнього Галича» (1999); Василь Грещук і Віталій Кононенко за українознавчі наукові публікації 1999 року (2000); Володимир Грабовецький за книгу «Нарис історії Княгинина» (2001); Степан Процюк за роман «Інфекція» (2003); Євген Баран за серію літературно-критичних публікацій 2004-2005 років (2006); Степан Хороб за збірники наукових праць (2007); Роман Піхманець за дослідження «Іван Франко і Василь Стефаник: Взаємини на тлі доби» (2009); Марія Ткачівська за роман «Тримай мене, ковзанко» (2010) та інші.

Сьогодні обласна премія імені Василя Стефаника, попри всі перевитрати процесуального характеру, за що вона зазнавала «нападок» з боку місцевих журналістів, залишається авторитетною літературною відзнакою. Звичайно, було б добре, якби розширили статус премії, й вона з обласної

стала всеукраїнською. У першому положенні було записано, що лауреатом може також стати письменник поза межами області («Одна премія в номінації література (новела) встановлюється і для осіб, які проживають за межами області і України»). І лауреатом став варшавський україніст Стефан Козак (Українська змова і месіанізм: Кирило-Мефодіївське Братство/ Переклад з польської і редакція Миколи Лесюка. — Івано-Франківськ: «Плай», 2004. — 254 с.), але пізніше від цієї практики, на жаль, відмовилися, що ризикує звести саме відзначення премією локальні твори дуже часто кон'юнктурного характеру (як це мало місце 2009 року, коли премією відзначений посередній журналістський нарис Василя Нагірняка про Степана Бандеру), що залишається на совісті кількох членів журі, симпатиків однієї з провладних тоді політичних партій.

Але це йдеться про перевитрати процесу, що аж ніяк не стосується величного імені класика української літератури, патрона Прикарпатського університету Василя Стефаника. Він залишається яскравим і недосяжним феноменом на тлі українського літературно-мистецького життя, який між правдою життя і правдою літератури запропонував найвищий ідеал Правди — Правду криви власного серця...

Євген БАРАН, голова Івано-Франківської організації Національної спілки письменників України, доцент кафедри української літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

СТЕФАНИКІВСЬКІ

СВЯТКУВАННЯ

РОЗПОЧАЛИСЯ З КОЛОМІЙ

Нинішній рік проходить під знаком 140-річчя з дня народження письменника Василя Стефаника. З цієї нагоди заплановано багато заходів також і в Прикарпатському національному університеті, який уже 40 років носить Стефанікове ім'я. Першим ювілейні святкування розпочав Коломийський інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Це й не дивно, бо Коломия була тим містом, у якому, ще в гімназійні роки, гранилися особливості світобачення митця, закладався фундамент його громадянської позиції, зав'язувалися стосунки із сучасниками.

Студенти Коломийського інституту доклали багато сил для того, аби повною мірою продемонструвати свої таланти. Найвдалішою частиною заходу була інсценізація Стефанікової новели «Побожна». Герої цього твору, написаного ще 1897 року, на сцені ожили у виконанні Ганни Панчак і Петра Лазаровича.

А в другій частині заходу відбулося спілкування зі знавцями життя і творчості письменника. До Коломиї приїхала директор Русівського літературно-меморіального музею Василя Стефаника Марія Косменко, яка розповіла студентам і викладачам інституту про Василя Стефаника як про митця і як про людину, оприлюднила мало знані факти з його життя і творчості. Ця жінка впродовж багатьох років має змогу торкатися меморіальних речей Стефаника, заглиблюватися в деталі його творчої біографії, обставини життя письменника і його родини, вникати в хитросплетіння родинного коріння.

Цікавим виявилось спілкування і з кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри української літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Романом Піхманцем. На сьогодні це один з найповажніших знавців творчості Стефаника і загалом «Покутської трійці». Роман Піхманець — автор цілої низки наукових книг, серед яких і монографія «Іван Франко і Василь Стефаник. Взаємини на тлі доби» (2009), високо цінюваної на загальноукраїнському рівні. А ще — автор психологічного роману «У своїм царстві...» (2010), в якому заглиблюється в психологію художньої творчості Стефаника. Присутніх на зустрічі цікавили різноманітні аспекти життя і творчості Василя Стефаника, Леся Мартовича, Марка Черемшини. Роман Піхманець зізнався, що своїм романом,

До ювілею класика української літератури відбудеться Міжнародна наукова конференція, яка проходитиме у два етапи.

Перший етап – 11-13 травня в Кракові спільно з науковцями Ягеллонського університету, де візьмуть участь дев'ять працівників нашого університету.

Другий етап відбудеться в Україні. Пленарне засідання розпочнеться 17-го травня в Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника, конференція продовжить роботу 18 травня на батьківщині письменника в с. Русів.

ДО 140-РІЧЧЯ ВОЛОДАРЯ ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

Сцена з «Побожної»

Має що розповісти Марія Косменко

Виступає стефаникознавець Роман Піхманець

у якому не відступав від реальних фактів, намагався дати відповіді на ті питання, на які не мав змоги відповісти, як науковець. Творчість Романа Піхманця відзначена літературною премією імені Василя Стефаника.

Будь-яке відзначення ювілею – ще одна спонукка повернутися не стільки до біографії, як до творів митця. Адже відомо, що письменник живе доти, доки його книги читають і доки в них намагаються знайти відповіді на вічні питання, актуальні в усі часи. Маємо нагоду ще раз перечитати Стефаника.

Галина Микитюк, кандидат психологічних наук, доцент, в. о. директора Коломийського інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

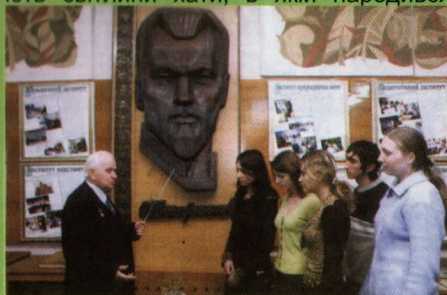
ПРИСВЯЧЕНА ЮВІЛЕЮ ВОЛОДАРЯ ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

Напередодні 140-річчя з дня народження нашого великого земляка, письменника-новеліста Василя Стефаника в Музеї історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та освіти на Прикарпатті організовано тематичну виставку про життєвий і творчий шлях письменника. Подібні виставки вже 20 років постійно готують до ювілеїв Володаря дум селянських з експонатів музею та особистих зібрань краєзнавців області.

Виставка до 135-річчя В. Стефаника. Екскурсію веде директор Музею освіти Прикарпаття Ю. Угорчак. 2006 р.

Тематично матеріали виставки можна поділити на три розділи. В першому розділі «Сторінки біографії» демонструють світлини хати, в якій народився

Тематичну екскурсію зі студентами історичного факультету проводить голова ради музею, кандидат історичних наук, доцент Богдан Гаврилів. 2007 р.

письменник, його батька Семена Стефаника, школи в селі Русів, де вчився малий Василько, Коломийської та Дрогобицької гімназій, де здобував середню освіту, дружини письменника, його синів, близьких та рідних, копії листів Стефаника до родини. У другому розділі «Василь Стефаник у колі друзів і знайомих» можна побачити копії листів Стефаника до друзів, їх світлини, серед яких є світлини вчителів Івана Федора-

ка, Антона Онищука, Володимира Хроновича, подружжя Голубовичів, Василя Косташука та ін.; копії листів та поштових карток, адресованих Стефанику; світлин, де Василь Стефаник є учасником різноманітних громадських заходів.

Третій розділ «Вшанування пам'яті Василя Стефаника» демонструє світлини пам'ятників і пам'ятних дощок Василя Стефаника, навчальних закладів області, що носять його ім'я, святкування ювілеїв письменника, поштові

картки, конверти, пам'ятні медалі, значки і сувеніри, запрошення на святкові вечори, концерти, наукові конференції, присвячені нашому великому землякові. На окремому стенді демонструють ілюстрації художників до творів Василя Стефаника.

Завершує експозицію виставка творів В. Стефаника, виданих у різні роки. Серед них є декілька

прижиттєвих видань, твори письменника іншими мовами, критична література.

Юрій Угорчак

Прижиттєві видання творів В. Стефаника

ДО 140-РІЧЧЯ ВОЛОДАРЯ ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

Сцена з «Побожної»

Має що розповісти Марія Косменко

Виступає стефаникознавець Роман Піхманець

у якому не відступав від реальних фактів, намагався дати відповіді на ті питання, на які не мав змоги відповісти, як науковець. Творчість Романа Піхманця відзначена літературною премією імені Василя Стефаника.

Будь-яке відзначення ювілею – це одна спонукка повернутися не стільки до біографії, як до творів митця. Адже відомо, що письменник живе доти, доки його книги читають і доки в них намагаються знайти відповіді на вічні питання, актуальні в усі часи. Маємо нагоду ще раз перечитати Стефаника.

Галина Микитюк, кандидат психологічних наук, доцент, в. о. директора Коломийського інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПРИСВЯЧЕНА ЮВІЛЕЮ ВОЛОДАРЯ ДУМ СЕЛЯНСЬКИХ

Напередодні 140-річчя з дня народження нашого великого земляка, письменника-новеліста Василя Стефаника в Музеї історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та освіти на Прикарпатті організовано тематичну виставку про життєвий і творчий шлях письменника. Подібні виставки вже 20 років постійно готують до ювілеїв Володаря дум селянських з експонатів музею та особистих зібрань краєзнавців області.

ка, Антона Онищука, Володимира Хроновича, подружжя Голубовичів, Василя Косташука та ін.; копії листів та поштових карток, адресованих Стефанику; світлин, де Василь Стефаник є учасником різноманітних громадських заходів.

Третій розділ «Вшанування пам'яті Василя Стефаника» демонструє світлин пам'ятників і пам'ятних дощок Василя Стефаника, навчальних закладів області, що носять його ім'я, святкування ювілеїв письменника, поштові

Виставка до 135-річчя В. Стефаника. Екскурсію веде директор Музею освіти Прикарпаття Ю. Угорчак. 2006 р.

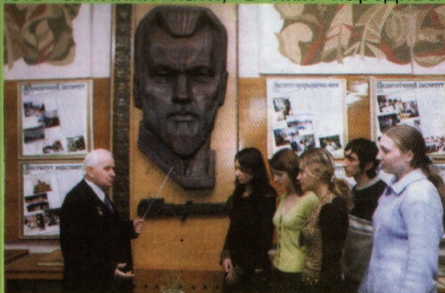
картки, конверти, пам'ятні медалі, значки і сувеніри, запрошення на святкові вечори, концерти, наукові конференції, присвячені нашому великому землякові. На окремому стенді демонструють ілюстрації художників до творів Василя Стефаника.

Завершує експозицію виставка творів В. Стефаника, виданих у різні роки. Серед них є декілька

тематично матеріали виставки можна поділити на три розділи. В першому розділі «Сторінки біографії» демонструють світлин хати, в якій народився

прижиттєвих видань, твори письменника іншими мовами, критична література.

Юрій Угорчак

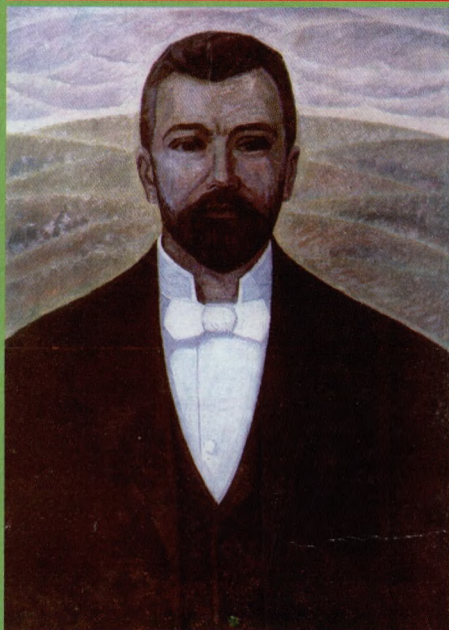
Тематичну екскурсію зі студентами історичного факультету проводить голова ради музею, кандидат історичних наук, доцент Богдан Гаврилів. 2007 р.

Прижиттєві видання творів В. Стефаника

письменник, його батька Семена Стефаника, школи в селі Русів, де вчився малий Василько, Коломийської та Дрогобицької гімназій, де здобував середню освіту, дружини письменника, його синів, близьких та рідних, копії листів Стефаника до родини. У другому розділі «Василь Стефаник у колі друзів і знайомих» можна побачити копії листів Стефаника до друзів, їх світлин, серед яких є світлин вчителів Івана Федора-

Портрет В. Стефаніка, 1971
художник М. Фіголь

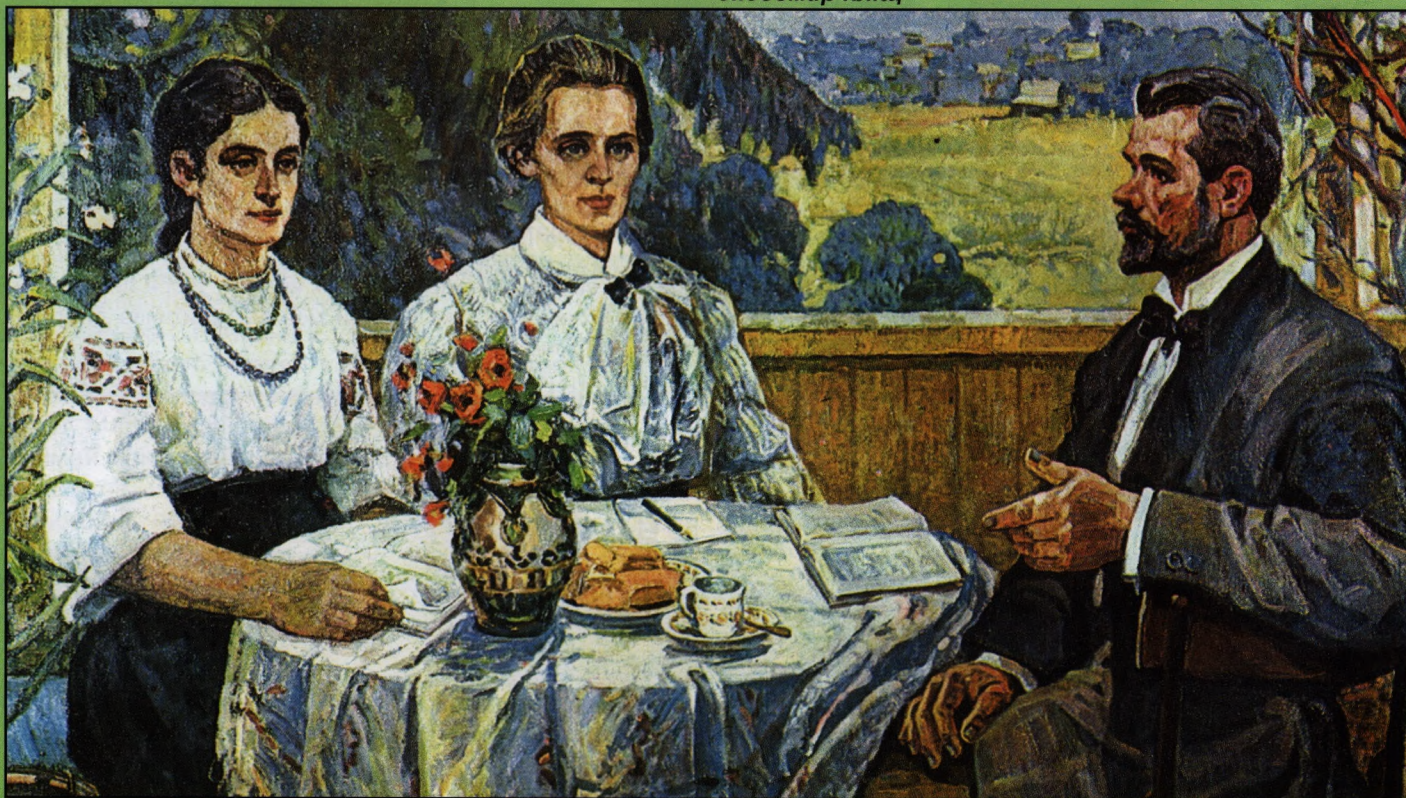
В. СТЕФАНИК ЗА ОДНУ НІЧ НАПИСАВ "НОВИНУ"

Глумилась буря, перлась в двері,
Басисто гримали громи,
А він, як схимник над папером,
Всю ніч – на подиху жури.
Село заснуло безпорадьком,
Від вбивчих слів пекла душа,
Кричала думка: "Як міг батько
Втопити доньчине життя?"
Ковток води застряг у горлі,
В вікні заблискало, а він –
З кутка в куток, убитий горем,
Шукав страждань людських глибінь.
То де ж межа отого годі,
Що в хвилю розум відніма
При всім своїм сільським народі?
И торкнув правицею пера.
І пронеслась по хаті буря,
Страшніш від тої, за вікном.
Сльозою капала зажура,
Переплітаючись зі сном.
І що не слово – голка в грудях.
У серці — гори тягару...
Бо як сказати має людям
Про ту жажливу новину?
І як сказав! В одну сторінку
Вмістив краян безвихідь зла,
Та так вражаюче, так гірко,
Що твір і нині—"Новина".

Любомир Кліщ

Ілюстрація до новели В. Стефаніка
"Новина". Художник В. Касіян.

Леся Українка і Василь Стефанік у гостях у Ольги Кобилянської, 1971
Художник П. Сахро

Засновник видання — Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаніка (ректор - член-кореспондент НАНУ, доктор фізико-математичних наук, професор **Богдан Остафійчук**)

Коректор: **Любов Максимів**
Верстка і дизайн: **Ігор Лупа**

Газета зареєстрована обласним управлінням у справах преси та інформації Івано-Франківської облдержадміністрації від 29.08.2005р.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу інформації № 555, серія ІФ

Редактор - кандидат філологічних наук
Любомир Кліщ

Редакція залишає за собою право редагувати і скорочувати текст.
Висловлені авторами думки можуть не збігатися з позицією редакції